

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2023. szeptember • XXXIV. évfolyam 9. (394.) szám

Ára: 400 Ft

Fotó: Kelemen Áron

- **Civil kezdeményezés, megszépült jelkép – megújult a vonatkerti gőzmozdony**
- **Döntés a keleti fronton – fordulat a 80 éve zajlott kurszki csatában**
- **Családi örökség, kiállítás-szervezés, megőrzött életforma – interjú Kollárné Éber Orsikával**
- **Tekintsünk előre: a Bajai Fiatalok Színháza, a Rábl Színpad és Bajai Honpolgár-este éves programja**

9 771416 446126

Tartalom

- A vonatkeri gőzös felújításának krónikája (Nagy Dezső beszámolója)..... 3
- A titkos bolygó (Virág Zsófia novellája)..... 6
- Egy köztisztasági rendelet következményei (Sarlós István forrásközlése)..... 7
- Egykor belás diákok, ma ismert emberek (BH-ajnló)..... 8
- Hírhedett zenésze Bajának – az ismeretlen Dankó Gábor (Petz Gábor írásnak 2. része)..... 9
- Versek A világ:cica c. irodalmi pályázat alkotásaiból (Virág Zsófia és Szabó Lívia művei)..... 11
- A Citadella-hadművelet 80 éve zajlott a kurszki csata (Kenyeres Zsolt tanulmánya. 2. rész)..... 12
- „Egy emlékház vezetését nemcsak a képek kezelése jelenti...” (Sándor Boglárka interjúja Kollámé Éber Orsikával)..... 15
- Bajai Honpolgár-estek: jön a 6. évad! (Mayer János ajánlója)..... 19
- A Bajai Fialok Színházának 2023/24-es évadterve..... 20
- Az ismeretlen asszony (Mayer János recenziója)..... 21
- „Hatalmas munka, hatalmas szerelem” (Zelenyánszky Balázs könyvismertetője)..... 22
- A Rábl Színpad és Zenei közösség műsorterve, 2023/24..... 23
- A sokoldalú quinoa (Szünder Dezső receptje)..... 24

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap elején
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A Szerkesztő bizottság tagjai:
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Masa György, Sarlós István, Sipos Loránd,
Szünder Dezső, Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó: Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számlasszám: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

Előfizetés: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel: 79/428-944
Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!

Szavak és gesztusok

Mayer János

■ Az iskolaév eleje kapcsán egy apámtól hallott történet jut eszembe. (Hogy pontosan így esett-e meg, ahogy elbeszélése alapján megőriztem, persze nem tudom, de az ilyen anekdotáknak nem is a teljes valóságtartalma a leglényegesebb, hanem hogy mennyire jellemzik a kort, amelyre emlékeztetnek.)

Az 1960-as évek legelején apám, igencsak fiatalon D.-ben tanított. Elég vegyes volt a tantestület: tagjai között paraszti, kispolgári ivadék, büntetésből „vidékre” helyezett városi értelmiségi, meggyőződéses kommunista, öntudatos baptista és 1956 után külföldről visszatérő „disszidens” egyaránt megtalálható volt. Többen voltak a fiatalok, de olyanok is akadtak köztük, akik már a Horthy-rendszer vagy legalábbis az átmenet idején szocializálódtak.

Ebben az időben új igazgatót kaptak, akiről – nem lévén környékbeli – a megérkezése előtt a nevén kívül semmit sem tudtak. Terjedtek persze pletykák arról, hogy az illető egykor „ávós” volt, és mindez illet is abba a képbe, hogy a feloszlatott erőszakszervezet feleslegessé vált tagjait – érdemeik elismeréseképpen – 1956 után felelős állásokban helyezték el, s lett belőlük pl. kiadóvezető, ügyvéd vagy éppen múzeum-, netán iskolaigazgató akkor is, ha ezekhez szükséges végzettségüket „gyors-talpaló” képzéseken szereztek, és beosztottaik jóval képzetebbek voltak náluk. Az új főnök kimért bemutatkozó beszédében sok közhelyet elpufogatott, hitet tett a párt- és állami vezetés mellett, majd széles mosollyal az arcán, félig zsebre tett kézzel, széles gesztusokkal elmondta: „*Itt természetesen mindenki szabadon elmondhatja a véleményét, hiszen demokrácia van!*” Csakhogy gesztikulálása közben kiesett a zsebéből, majd az asztalon koppant valami, amit a hallgatóság pisztolyként azonosított, egyúttal önmaga számára levonta a következtetést, hogy az elhangzott szavakat nem árt kritikával kezelni.

Miután az új vezér szeretett iszogatni (ki tudja, mit kompenzált vele), fegyverét testületi összejöveteleken többször is elővette, hogy vaktában lövöldözzön vele, sőt egyes kollégáknak fel is ajánlotta, próbálják ki ők is. A „kartársakat” kizárólag a rendszerhez való viszonyuk alapján ítélte meg, és mindenki megkapta a maga minősítését (rejtőzködő ellenforradalmár, klerikális elhajló stb.), és ennek megfelelően igyekezett átnevelni, fegyelmezni vagy épp megalázni őket. (Ki mit érdemelt.) Apám részben paraszti, részben kisiparos háttere miatt (nagyapám cipész volt) végül is nem minő-

sült „osztályellenségnek” a nevelői szobában. Igaz, azzal szerzett egy rossz pontot, amikor az igazgató kezébe nyomták a Szolzszenyicin *Ivan Gyenyiszovics egy napja c.*, magyarul frissen megjelent, finoman rendszerkritikus regényét, amelyet az – miután elolvasta – így minősített: „*Sztálin elvtárs idejében ilyen szemét nem jelenhetett volna meg!*” (Neki már Hruscsov is megalkuvó volt.)

Bár a rábízott tantestületet állandóan nem terrorizálta, bizonyos, fentről elvárt politikai gesztusok alól nem vonhatták ki magukat. Így például a fiatal tanerőknek is mennie kellett agítálni az újjáalakuló tsz-be való belépés mellett, bármi volt is a véleményük a kollektivizálásról. 1962-ben pedig a tantestületnek együttesen, a rajztanár által készített transzparenszekkel felvonulva kellett tiltakoznia az Egyesült Államok „háborús uszítása” ellen, amikor azt állította, hogy a Szovjetunió Kubába rakétákat telepített volna. A falusi utcán masírozók sorából nem maradhatott ki a „kiugrott” apácából lett idős tanítónő sem, és amikor kissé nehezen tartotta a menetelés ritmusát, főnöke külön is figyelmeztette: „*B. elvtársnő, lépést tarts!*” Persze a vonalas főnököt néhány év múltán a környékről is elsodorta az idő, csak elvtársaival levelezett egy darabig, kollégái lelkében így is maradandó nyomot hagyott.

S hogy miért jut mindez eszembe egy másik világban, másik rendszerben? Talán mert ma is tapasztaljuk olykor, hogy széles mosolyok, barátinak látszó gesztusok és mézes-mázás szavak mögött ki nem mondott hátsó szándék, bosszú- és hatalomvágy, torzult lelki alkat húzódik meg. A történelemből ismerjük, hogy aki állandóan a békéről beszél, az valójában a háborúra készül. (Sztálin is „béketábor” épített a nehéz- és hadiipar egyoldalú fejlesztésével, Hitlernél többet pedig talán senki nem használta a béke szót, amelyet szerinte ellenségei fenyegettek.) Az emberi kommunikációról megtanítjuk, hogy általában gondolatok közlésére szolgál, de tapasztaljuk, hogy bizonyos gesztusokkal (kacsintás, öklörázás, legyintés stb.) kísérve néha épp az a beszéd célja, hogy elterelje a figyelmet valós gondolatokról, vagy épp azt sugallja: szavainkat nem kell komolyan venni. „Lépést tartani” időnként nem árt ma sem, ha nem akarunk megalázó megkülönböztetések, bántó megjegyzések céltáblája lenni. Tiszta szerencse, hogy ma már tényleg demokrácia van, amikor hasonló attitűdökről, alaphelyzetekről, üres szavakról és (félre)érthető gesztusokról még véletlenül sem hallani, és a véleményét is mindenki következmények nélkül kifejezheti. ■

A vonatkeri gőzös felújításának krónikája

Nagy Dezső

■ Utólag sokan feltették a kérdést, honnan is származik a gőzös felújításának ötlete. Mindenkinek elmondtam, hogy gyakran járok errefelé (néhány éve kétlaki lettem, unokáim Budapesten élnek), s Pestre való vonatozásaim alkalmával hetente szembesültem a mindannyiunk számára oly kedves kis vonatkeri gőzös állapotának folyamatos romlásával, ami az utóbbi időben kedvelt célpontja lett a firkászoknak is. (Az igazi graffitisek nem rongálnak műtárgyakat!)

Valamikor 2023. február közepe táján vettem föl a Bajai Városvédő és -széplő Egyesület egyik ülésén a témát, miszerint nekünk, városvédőknek kellene tennünk valamit a mozdony érdekében. Elnökünk, a köztisztviseltek örvendő, valamikori „gyaxis” igazgató dr. Cseh Béla, aki maga is évtizedekig élt és dolgozott a mozdony közvetlen szomszédságában, pártfogásába vette az ötletet. „*Kezdd el a munkát!*” – javasolta. Igen, de hogyan?

Az első kérdés nyilvánvalóan a tulajdonos kilétének tisztázása lett. Utam először természetesen az állomásfőnökhöz vezetett. Kellemes modorú, nagyon kedves fiatalember fogadott, aki örült a felújítás ötletének, de ő úgy tudja, hogy a gőzös nem a vasút tulajdona. Nagyjából két hét alatt utánanézett, és tisztázódott: a MÁV nem tud arról, hogy a bajai gőzös a tulajdona lenne (semmilyen nyilvántartásukban nem szerepel), viszont kérdezzék rá a Közlekedési Múzeumnál, mert szerintük a mozdony – ahogyan pl. a kiskunhalasi is – a Közlekedési Múzeum tulajdonában van. (A kezdeti időkből a 375.285-ös pályaszámú gőzöst kerestük.)

Kapok egy e-mail címet. A megadott címre (a mozdonyról készült képekkel együtt) küldött udvarias levelemre rövidesen jön a válasz: „*Sajnálattal olvasom, hogy a bajai szobormozdonyuk jelenleg ilyen állapotban van. Utánanézünk, de a szobormozdony nem a Múzeumunk gyűjteményében van, hanem – információim szerint – valószínűleg a bajai önkormányzathoz tartozhat.*” (Egy kis kitérő: Na, legalább annyit megtudtunk, hogy a gőzösről hivatalos elnevezése *szobormozdony*.) Telefon Széll Péter illetékes alpolgármesternek úrnak, aki ekkor találkozok először az ötlettel. Két hét alatt kiderül, hogy nincs semmiféle vagyonleltárban a szobormozdony, de miután a Vonatkeri a városé, feltehetően a „szobormozdony” is a város tulajdona. Ezek után az Egyesület vezetése úgy gondolta: saját gondozásába veszi szeretett gőzösről. A történet néhány héttel később, amikor már jóval benne jártunk a felújítási munkákban, újabb fordulatot vett, ugyanis kutatásaink eredményeképpen 310113 sorszám alatt megtaláltuk a 376.633 pályaszámú gőzös jól felismerhető fotóját és adatlapját a Közlekedési Minisztérium Műtárgyfelügyeleti Hatóságának adatbázisában. (Ebben a tulajdonos kiléte nem szerepel.)

Ekkor gondoltunk komolyabban a felújítás gyakorlati kivitelezésének a mikéntjére. Kivel, hogyan fogjunk hozzá? Fölmerült az az ötlet is, hogy miután a gyerekek kedvelt tartózkodási helye a mozdony környéke, díszítsék a mozdony felületét gyerekrajzok, hiszen a matt fekete olyan „uncsi”, meg lehet, hogy a firkászok újra megtalálják a mozdonyt. Azzal, hogy a nagyobb felületeket gyerekrajzokkal

töltjük be, talán meg lehetne előzni az önjelölt „festőművészeket” az alkotásban. Menet közben azonban kiderült, hogy a szobormozdony műtárgyvédelem alatt áll: csak eredeti színekre lehet festeni.

Biztos, ami biztos alapon *Lencsés Péter*, az egyesület vezetőségi tagja és mindenese április 13-án körbefotózta a mozdonyt, hogy dokumentáljuk, honnan indultunk. A „firkászok” még ez után is „dolgoztak” a mozdonyon: későbbi, már a felújítás megkezdése után készült felvételeken jól azonosíthatók az új „művek”.

Az állomásfőnök tájékoztatott, hogy a helyi mozdonyt nemrég újították fel, talán ott el tudják mondani, mit is kell tennünk. Irány Kiskunhalas! Körbejártam a mozdonyt, készült néhány fotó is, de a felújítók (öt-hat éve a helyi szakképző iskola tanulóit vettek részt a munkában) ma már nem elérhetők. Viszont az ötlet használhatónak tűnt, hiszen nekünk is van szakképzőnk, sőt festők is tanulnak az intézményben, úgyhogy irány a Jelky Andrásról elnevezett szakképző intézmény igazgatói irodájához! Április végén az igazgató asszony örömmel fogad. Elmondom, amit kell, lelkesedik is: „*Mekkora ötlet, mekkora dicsőség lenne ez az iskolának...*” Viszont elmondja azt is, hogy igyekeznünk kell, mert neki a hónap végén lejár a megbízatása, és ki tudja mi lesz utána? Neki legfeljebb már csak néhány hete lehet az érdemi intézkedésre. Megegyezünk, jönnek a szakemberek: lakatosok, festő-szakoktató. Elmondják, mit és hogyan kell. Áramfejlesztő, állvány stb. kell...

A május 2-i egyesületi vezetőségi ülés témája a gőzös. Csupa sikerről számolhatok be: a Jelky igazgatója együttműködik, a diákok (tíz-en lesznek) a szakoktatójukkal együtt jönnek, öröm öröm hátán... Május 8-án hétfőn 2-kor zajlik az utolsó helyszíni egyeztetés a jelkys szakoktatókkal. A diákok kijelölve, másnap 9-10 között kezdjük a munkát, talán a hétfőgére el is készülünk.

Napközben jelzem a rendőrségnek a projekt elkezdését, nehogy aztán vasgyűjtőknek nézzék a mozdony körül szorgoskodó fiatalokat. A helyi média, alpolgármester, múzeumigazgató, Béla bácsi, az elnök is mozgósítva. Nagyszerű, jönnek természetesen. Lelkesen hívom az igazgató asszonyt, minden rendben, jönnek a tévések is. „*Ha már a helyi tévé is ott lesz, azért jelezném a kancellár úrnak, hogy elkezdjük a munkálatokat*” – mondja telefonban az igazgató asszony. Semmi rosszra nem gondolván, hívom az érintetteket a nagy eseményre: holnap 9-kor kezdünk!

Korai lett az örömünk. 16 óra körül csörög a telefon: „*Még nem egyeztettem a kancellárral.*” Érthető, érettségi időszak van, senki nem ér rá. „*Jó, majd én hívom*” – mondtam az igazgató asszonynak. Régóta ismerjük egy-

Az évtizedeken át elhanyagolt mozdony

mást, kollégák is voltunk. „Nem, majd előbb én” – mondja ő. Gyanús a csend. Fél óra múlva csörög a mobil, hangfoszlányok jutnak el hozzám „...meg kell értened ...szakmailag nem vállalható” „...tisztítani kellene...” „homokfúvó, gőzborotva...” „Nincs rá keretünk – próbálok érvelni – , kicsit macerás, de kézi tisztítással is megoldható.” „...csorbulna az intézmény imázsa... nem adhatjuk a nevünket...” stb. Le vagyok forrázva. Mindez néhány órával a kezdés előtt... Éjjel háromkor még írom a lemondó e-maileket: „A projektindítás technikai okok miatt elmarad!” Csak az biztos, hogy nem adom fel. Újratervezés következik.

Telefonálok a homokfúvó vállalkozónak. A napi 200 persze ezer, de számlát nem tud adni. Két-három nap legalább. Hivatalos ajánlatkérés a fémipari cégtől: kb. 500 000 az anyagköltség, 400 000 körüli a munkadíj, plusz aggregátorbérlet + üzemanyag napi 8-10 000 Ft, állványbérlet 3000-Ft/nap stb... És akkor még egyetlen doboz festéket (amiből kellene vagy 20 db) sem vásároltunk 7000 Ft/dobozért. Ehhez képest az alpolgármester úr hivatalosan felhasználható keretéből van 300 000 forintunk.

Szinte reménytelennek tűnik a vállalkozás. Aztán eszembe jutnak a tűzoltók: régi jó kapcsolatban voltam velük. Az alpolgármester úr segít. Június elején referenciamunkában vállalják a Havarria Egyesület vadonatúj gépével a tisztítást annak fejében, hogy biztosítjuk a nyilvánosságot. Hát, ezen nem fog múlni! Eredményesen tárgyalok a Ba-Lem Bt.-vel is. A legtakarékosabb megoldás is legalább 200-250 000 Ft.

A felújításról szóló első híradás Sándor Boglárka tollából *Összefogás a vonatkeri gőzösért* címmel, május 19-én a *Bácsi Napló* internetes felületén jelent meg. Június 7-én került fel a Bajai Városvédő és -szépitő Egyesület honlapjára *Néhány gondolat a mozdonyunkkal kapcsolatban* c. részletesebb tájékoztatást is tartalmazó írás a felújítás szándékáról, melyben az eddig leírt előtörténet mellett az alábbiak is szerepeltek: „[...] Egyes visszaemlékezők szerint a mozdony a Baja–Hercegszántó útvonalon teljesített szolgálatot egészen a vasútvonal megszüntetéséig, 1972. december 31-ig. A 375-ös sorozatszámú gőzöst egy ideiglenes sínpáron valószínűleg ezt követően hozhatták mostani helyére.

[...] Várjuk olyanok jelentkezését is, akik bármit tudnak a mozdonyunkról. Pl. mikor került pontosan oda, ahol most van? Mikor- és hol szolgált ez, vagy ilyen gép a környéken? Olyan mozdonyvezetők, fűtők, egyéb szolgálattevők jelentkezését is várjuk, akik bármilyen - a mozdonyral kapcsolatos-információval, történettel rendelkeznek, amiket szívesen osztanának

meg velünk. Szeretnénk azt elérni, hogy ne kelljen néhány éven belül ócskavastelepre vinni ezt a mindannyiunknak kedves öreg lakótársunkat. Azt reméljük, hogy a gőzöst feljavított esztétikai állapotban legkésőbb szeptemberben át tudjuk adni a város érdeklődő közösségének. [...]"

Pethő Dávid lelkes lo-kálpatriótaként évek óta foglalkozik a mozdonyral kapcsolatos információk összegyűjtésével, a megjelenő fenti híradást kommentelve röviden és nagyon szakszerűen foglalta össze a mozdonyral kapcsolatos legfontosabb műszaki tudnivalókat: „A mozdonyosorozat a 375-ös gőzösök kistestvére, amely 376-os sorozatszámra vált ismertté. Ebből az úgynevezett szertartályos (szerkocsi nélküli) mozdonyból közel 400 darabot gyártottak a MÁVAG-ban 1910 és 1923 között. Kisebb mérete, tengelyterhelése és sebessége a mellékvonali hálózat igáslovává tette. Éppúgy vontatott teher és személyvonatokat is, de leggyakrabban úgynevezett vegyesvonatokat továbbított, melyhez kényelmesen illeszkedett a körülbelül 350 lóerős teljesítménye és a 45 km/h-s sebessége. Több módosításon is átesett a sorozat, így a Baján kiállított 376 633 pályaszámú gép már ikergépezettel és túlhevítővel készült. Kazánnyomása 14 bar, tömege 45 tonna. Puttonyában 2 tonna szén, tartályában 5 köbméter víz fért el. Pályafutása során egyike volt a két, Bajára állomásozott 376-os gőzösnek, melyek a hercegszántói vonal forgalmát voltak hivatottak kiszolgálni.

A vonal megszűnte után a Baja környéki hivatásforgalomban már nem volt rájuk szükség. A fővonal forgalmát ellátó 424-es, 324-es és 375-ös mozdonyok között gyengének bizonyult. Korukra való tekintettel selejtezték őket. Ezután került a mostani helyére a gép. Remélem, e felújítás sikeres lesz és hosszán hirdeti még a kis masina a vasút gőz- és füstszagú múltját!"

Későbbi nyomozásom eredményeként kiderült, hogy a gőzös valójában 1974 szeptember 2-án került a bajai Vonatkerthez, és nem ideiglenes vágányon tolták oda, hanem a ma nyolcvanasztendős Kajtár Emil egykori forgalmi szolgálattevő visszaemlékezése szerint az akkor Baján állomásozó egyik szovjet műszaki alakulat trélerén szállították, majd daruval emelték jelenlegi helyére.

Erről az eseményről *Déli Hírlap* más aktuális események mellett 1974. augusztus 16-i

„Hektor” megújult pompájában

száma is rövid hírt adott: „[...] Baján újabb öreg gőzmozdonyral gazdagodik a „Vonatker”. A Facebookon és a *Bácsi Napló*ban megjelent, a felújítás szándékát ismertető első híradások élénk érdeklődést és reagálást váltottak ki a témában valamilyen formában érintett olvasók részéről. A családtagok, ismerősök kommentjeiből fény derül az egykori masiniszták, fűtők, karbantartók, kalauzok személyére is.

Később, június közepe táján csörög a telefonom. Az idegen számon a híradást olvasva Kovács András egykori állomásfőnök keresett, aki elmondta, hogy az egykori szolgálattevők közül Kajtár Emilen kívül él még Takács László mozdonyvezető is, aki évekig szolgált a gőzösünkön. Ugyanebben az időben fölhívtam korábbi kedves kollégám, Dömény Jánosné, aki valamikor a kiscsávolyi óvodát vezette, és nagy örömmel ő is megerősítette, hogy a mozdonyt egykor vezető Takács Laci bácsi él, azt is tudja, hol lakik. (A feleségével a piacon találkozott.) Másnap már a Laci bácsi teraszán üldögélve hallgattuk az idős masinisztát, aki 94 évesen szívesen beszélt a gőzösön eltöltött éveiről. Néhány nappal később örömmel vállalta a „látogatást” is egykori munkaeszközéhez. Könnyekig hatódva szemlélte hosszasan a felújított kedves masinát.

Június 3-án, szombaton 9 órakor kezdünk. Fang Pisti, népszerű nevén *Giulio* folytatja korábban megkezdett kedvenc felületének, a mozdony homloklemezének a csiszatolását. Reménytelennek látszik: kosz, mocsok mindenütt, vastagon áll a rozsda az alkatrészen. A drótkéfével nagyjából semmire sem megyünk, hatásosabb eszköz kellene! 10 óra körül megérkezik a felmentő csapat: *Alpári Tibor*, majd kicsivel később felesége, *Gyöngyi* is. Tibor tarisznyájából előkerülnek a használható célszerszámok: éles, lapos vésők tucatszámra, jobb- és balkezesek egyaránt. Fárasztó munka a rozsda eltakarítása. Arra is kell ügyelni, hogy nagyobb károkat ne okozunk a lemezekben, mint ami jelenleg van rajtuk, bennük. Ha elfá-

rad a jobb kezünk, átvesszük a vésőt a balba. Erőfeszítéseink nyoma alig észrevehető, de nem adjuk fel. Dömény tanár úr személyében újabb erősítés érkezik. Egy ideig csak a rozsdás és festékdarabok pattogása hallatszik.

Június 5–7. (hétfő–szerda). Napi néhány órás vésés, drótkéfézés. Giulio fanatikusan, kitartóan teszi a dolgát. Némi lakatosmunka mellett ő vállalta a kazántest alatti homloklemez és az ütközők rendbetételét is. Nincs könnyű dolga: hobbi akkus sarokcsiszolója negyedóránként kileheli a lelkét. Veszélyes dolog lenne beszélni a munkájába: civilben futballbíró, nehezen viseli a partvonalon túlról érkező megjegyzéseket.

Június 8. (csütörtök, Medárd napja). Nagy nap ez a mai. Jönnek a havariások. De azért 11 körül telefonálok *Ossó János* ezredes úrnak: „*Ugye, nem felejtették el a 13 órai kezdést?*” „*Mi az, hogy elfelejtettük?! A fiúk már el is indultak a helyszínre. 12 körül én is ott vagyok!*” A bajai tűzoltóság teljes vezérkara a mozdony körül szorgoskodik. *Kocsis László* alezredes a parancsnok, alulról irányít, és kezeli a profi gépezetet. *Óbéri Attila* őrnagy, a parancsnok helyettese pedig a mozdony tetején küzd a fél évszázad alatt guanóvá nemesedett madárürülékkel. Rövidesen megjelennek a helyi sajtó képviselői. Készülnek a riportok, a beszámoló a ritka látványosságról: „*Fürdik a gőzös!*” – adják egymásnak tovább az infót az igazgatóval és az osztályfőnökeikkel a helyszínre érkező gyaxis gyerekek. Két óra körül végeznek a tűzoltók, már éppen elpakoltak, amikor újabb két osztály jön: „*Nem lehetne még egy kis fürdetés, mert mi lemaradtunk...?*” Dehogynem! Berendezés újraélesztve, az élmény nem maradhat el. Rendesek ezek a fiúk!

Június 9–10. (péntek–szombat) Nagyon gyűnk a közösségi oldalon. Bejelentkeznek az első telefonos „segítők”. „*Lenne egy lézeres »festékeszedő« készülékem, kipróbálhatnám?*” Hát persze. Áram kell hozzá, 220 Volt. Az sajnos nincs. Másik telefon: „*Nagy teljesítményű hőlégfúvóval lehetne a festéket leolvasztani?*” Hát, áram nélkül ez sem megy... Mi viszont már „tisztán” látjuk a tennivalókat, folytatjuk a beszélgetést.

Kedd, június 13. Reggel 9 órától Alpári Tiborral kettesben, már az egyik bajai cégtől kapott profi akkumulátoros szerszámokkal folytatjuk a mozdony csiszolását. Tibor morog: „...*hol van az olyan lelkesen felajánkozó többi civil...?!*” Később feltűnik Fang Pista is, aki még mindig saját koreográfia szerint működik. A Tibor által hiányolt civilek képviselőjében 11 óra tájt rövid időre megjelenik *Vidovits Attila*, akivel drótkéfézés közben jól elbeszélgetünk. Rövidesen én is távozom, Giulio este 6-ig csiszatol. Szép fémtisztára, mert úgy kell... Fölcsavarozza az

egyik púpon található, egyébként javíthatatlan kürtő eltakarására szolgáló hajlított fémlemez.

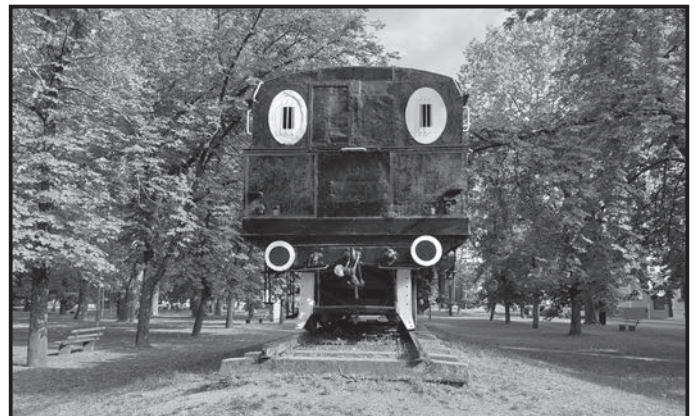
Szerda, június 14. 8.30: Az első bevásárlás a festékboltban. Elképesztő árak: 0,75 kg-os festék 6-7 000 Ft, és az előzetes tervek szerint kell belőle vagy 20 kg. Szép kilátások... 9-kor kezdés. Giulio piacozik, így egyedül kezdem el a munkát. Néhányan telefonálnak: „*Most nem, mert... de holnap, vagy valamikor később istenbizony...*” 10 óra körül próbafestést végzek a mozdony bal oldalán: lássuk, mit tud ez a rozsdás felületre is alkalmazható minőségi festék! Csoda történt, kiválóan működik a dolog: sikerül a bal oldali felületeket délig lefesteni. Firkák eltakarva, szép fekete/fényes lett a felület. Igen, de az első menetben vásárolt mennyiség hamar elfogy. Irány a festékbolt! Óvatosan nagyobb mennyiséget vásárolok. Kell is. Délután kettőre a hátsó fertály is kész. Ha a lendület megjön, nem szabad abbahagyni: kora estére elkészül a jobb oldali, nagyobb felület festése. Csodálatos! Van miben gyönyörködni. Itt van velünk *Kelemen Áron* is, aki szorgalmasan fotóz bennünket. Kell fotó a sajtó részére meg a dokumentációba! Egy-két órára önkéntesként besegít a festésbe *Vidovits Attila* is. Fél három körül megjelenik a helyszínen *Pongrácz Béla*, szintén önkéntesnek jelentkező barátunk – akiben rövidesen szorgalmas, nagyon ügyes segítőt ismerhetünk meg. Vállalja a kémények és a kazán felső részének csiszolását, festését. Hozzánk képest igazi profi. Már megint vésszen fogy a festék. Fél hat körül el is fogyott, Béla majdnem kész, abbahagyjuk.

Csütörtök, június 15. Reggel fél kilenc, festékbolt. Fölvásároltam a teljes készletet, ebből a fajtából nincs több. Osszuk be, vagy rendeljünk és néhány nap múlva lesz. Kezdsz szokás szerint kilenckor. (Ugyancsak szokás szerint ismét egyedül.) Következik a víztartály eleje, meg a környező, bonyolult szerkezetű (én a bordázott felülete miatt valami hűtő-féleségnek gondolom) csiszolása, festése. 10-kor újabb (lásd csodát!) fiatal egyetemista önkéntes, *HarMath Bence* jelentkezik munkára. „*Vállalod a kazán tetejét?*” „*Hogy a bánatba ne?*” „*Műszakira jársz?*” „*A fenét: bölcsész vagyok, művészetelemzéssel szeretnék foglalkozni.*” „*No, akkor ez a meló éppen neked való!*” Szinte szótlánul, szorgalmasan dolgozik délután 4-ig. Előbb a tetőt fejezi be, majd elkezd a piros felüle-

tek festését. Közben kora délután megérkezik Giulio, nem sokkal később *Pongrácz Béla* barátunk is. Giulio szorgalmasan csiszol a profi akkus csiszolóval, mi meg – jobb híján – Bélaival párban kezdjük el festeni a kerekek külső felületét és a dugattyúkarokat fehérre. Kész a bal oldal! Hátrébb lépünk néhányat, és megdöbbenünk a gyönyörűes fekete-fehérszín harmónia látványától. Csodásan szép kombináció! Ezek a régi szakik tudtak valamit! A délutánba még belefér a tetőn található apróbb szerkezetek és az ablakok festése is. Meg vagyunk hatódva. Még a fehérre meszelt kaspaszokdók is növelik a „látványértéket”.

Péntek, június 16. Az 56-os mártírok újratevésének 24. évfordulója, egyébként az iskolai tanítás utolsó és az általános iskolai ballagások napja. A magyar parlamentben pedig a magyar közoktatás jövőjét erősen befolyásoló ún. státusztorvény vitája zajlik. Távolabbról hallok a *Gaudeamus igitur* hangfoszlányait. Magamban nosztalgázom kicsit... Van még kevés festékem, javítgatok imitt-amott. 10 óra után megjönnek a lemezek. A Ba-Lem szakemberei elkezdik a munkát. Az előre kiszabott táblákat popszegecsekkel erősítik az épen maradt fémfelületekhez. Kora délutánra végeznek is. Fölbontom (no, nem a pezsgőt) az utolsó doboz fekete festéket. Az új fémfelületek vésszen nyelik az anyagot. Némi izgalom után, egy-két óra elteltével (az egyes rétegeknek száradni kell) úgy látom, hogy elég lesz a muníció. Várakozás közben van időm facebookolni. Az alpolgármester oldalára reggel föltett, tegnap esti fotóra eddigre 400-on felüli lájk érkezett, több tucat megosztás és megjegyzés mutatja az élénk érdeklődést. És nincs köztük egy sem, aki ne örülne! Mit tagadjam, jólesik olvasgatni a sok dicséretet, az elismerő szavakat... Elballagok a közeli nyomdába, megrendelem a névtáblát. Igen, a mi mozdonyunk a „kereszt-ségben” a 376.633 nevet kapta, de mi csak *Hektomak* becézzük!

Giulio autós gittel próbálja eltömíteni a régi és az új lemezek közötti réseket, magakadá-

Rövidesen a környezet is megszépül a felújított gőzös körül

lyozandó a víz lemezek közötti, feltételezett szabad átjárását. Kuttyát sétáltató hölgy érkezik: „...maguk újtják föl a mozdonyt? ...Kicsit zavartan pislogunk... „Mert nagyon szép lett! Férfjammal együtt, aki állatorvos, úgy döntötünk, hogy egy csinosabb összeggel támogatnánk a projektet.” Meg vagyunk hatva. Köszönjük szépen, szívesen megadjuk az egyesület számlaszámát.

Június 19. hétfő. 9 órákor kezdés ismét a festékboltban. Korai volt a pénteki öröm. Rá lehetne még kenni jó néhány kg-ot a „kicsikére”. Az utolsó rétegre viszont kell még egy-két doboz festék. Valahonnan előkaparják. Egy óra alatt az egész felületet lefestem. Most már könnyű. Megjön Giulio, de néhány perc múlva el is megy. Délig még belefér az időmbe a rések szilikonnal történő eltömése és az előkészített névtábla leadása a nyomdába. Pongrácz önkéntes telefonon jelzi, csak holnap délelőtt tud jönni, mert műszakot cseréltek, viszont most még lenne egy szabad félórája. Megkezdjük a piros oldalcsíkok festésének előkészületeit.

A jobb oldalt becsíkoztuk. Estig összeszedem a legfontosabb műszaki adatokat, kell majd a tájékoztató táblára.

Június 20. kedd. 7 órákor Béla már elkezdte festeni a csíkokat. Hoztam az ütközők sablonját. Korábban föl sem tűnt, hogy különbözik a méretük, a felületük. A legnagyobb, domború formájú lefújása hihetetlen kreativitást igényel tőlünk, de megoldjuk. Hamarosan illusztris látogatók érkeznek; a polgármester asszony és kísérete – kellemes társaság beszélgetéshez és fotózkodáshoz – is le van nyűgözve. 10 órára kész a jobb oldal. Egy óra múlva a bal is. Megjönnek a Ba-Lem-esek, akik fölteszik az időközben elkészült pályaszámos táblát. Ránézek az órára: fél tizenkettő. Vége... mármint a festésnek. El sem hiszem! Boldog szülő nézi úgy újszülött gyermekét, ahogyan mi a gőzösünket.

Még néhány nap, és fölkerül az új ablak is a helyére. Megoldjuk az ellopott ütköző pótlását is. Néhány hét, és megújul a mozdony közvetlen környezete is. Az önkormányzat kommuná-

lis cége, a *Bajai Kommunális Nonprofit Kft.* közreműködésével pótoljuk a talpfák alól az eső által lemosott földet, elkészül a zúzottkő-ágy kerete, s várhatóan időben megérkezik majd a beleváló is.

Néhány hete immár teljes pompájában ékesíti a vonatkeretet a gőzösünk. Örömmel és meglepődéssel tapasztaljuk, hogy a „firkászoktól” való félelmünk eddig alaptalannak bizonyult. Úgy tűnik, hogy azokat is jobb belátásra bírta masinánk szépsége, akik egyébként hajlamosak lennének a rongálásra. A halászléfesztivál idején, pontosan egy hónappal a „fürdetés” után azt gondolom, jó esély van arra, hogy vállalásunknak megfelelően szeptember első napjaiban átadhassuk a felújított vonatkereti gőzöst azoknak, akik szeretnének gyönyörködni a közelmúlt e kedves vasúttörténeti rekvizitumában. Pethő Dáviddal együtt mi, a felújítók is reméljük, hogy „...hosszan hirdeti még a kis masina a vasút gőz és füstszagú múltját!” ■

A titkos bolygó

Virág Zsófia

■ A kis herceg a B-612-es kisbolygóról származott, melynek számát csak a fölntöttek miatt szükséges ismernünk: a fölntöttek ugyanis szeretik a számokat.

A kis herceg elbúcsúzott a rózsájától: elharmarkodottan, de késő volt már visszatérni... Bejárta hát a 325-ös, a 326-os, a 327-es, a 328-as, 329-es és 330-as bolygók vidékét. (A számok természetesen megint csak a fölntöttek miatt ennyire fontosak.)

A kis herceg ezen a hat bolygón találkozott a királlyal, a hiúval, az iszákossal, az üzletemberrel, a lámpagyújtogatóval és a geográfussal. Hetedik bolygóként pedig a Földre igyekezett – így ismerjük a történetét.

De volt egy látogatás, melyről a Pilóta nem mesélt... A kis herceg a geográfus bolygója után egy sorszám és név nélküli bolygóra érkezett. Egy tündér lakta a bolygót, aranyhajú kis vendége egy szép parkban talált rá. A bolygót dús növényzet borította, gyönyörű rétek, parkok, csevegős vizű kis patakok; árnyas lombú fáin madarak daloltak.

– Már vártalak! – mondta a tündér.

– Tudtad, hogy jövök? – kérdezte a kis herceg.

– Nem tudtam, csak reméltem. És vártalak. Ahogy a madárkáimat figyelted, ahogyan megsimogatta a bokádat a rét selymes füve, kacagtál. Vártam azt, akinek a kacagása olyan, mint az igazgyöngy. Te vagy az.

– Ki vagy te? – kérdezte a kis herceg.

– Tündér vagyok. Musica a nevem. A ti nyelveken úgy mondják: Zene. Vagy Muzsika.

– Kedves név: Muzsika! Miért vártál rám?

– Mert tudom, aki erre vándorol: keres. Útját, célját – és sokszor vigaszát. Kacajod igazgyöngy, de látom, hogy a szemedben bujkál a bánat is.

A kis herceg mesélt neki a rózsájáról és arról, hogy ott hagyta a kicsiny bolygóján, de már bánja ezt. A tündér sétálni hívta kis vendégét a legszebb parkjában.

– Nézd meg a pavilonomat, kis herceg. Itt szoktam zenélni és énekelni, amikor bánatot érzek vagy valami fáj. És akkor is, amikor öröm ér.

– Zenélni? Énekelni? Hogyan kell?

A pavilon tele volt hangszerekkel, melyeket mi, emberek jól ismerünk, de a kis herceg először látta őket. A zene tündére pedig megmutogatta neki, hogyan lehet hangokat előcsalni a húrokból, hogyan kelnek ritmusra az ütőhangszerek, hogyan tréfálja meg a park tollas kis énekeseit a madársíp...

A kis herceg először csak ült, és hallgatta:

– Milyen szép! – korábban még sosem hallott zenét.

S ahogyan ott ült és hallgatta a tündér által keltett hangokat, azt érezte, hogy odabent a lelkét valami megsimogatja. Aztán a tündér mutatott neki valami nagyon érdekeset... Már nem játszott a hangszereken, hanem mintha beszélt volna: de mégsem beszélt... Zenét beszélt!

– Ez lehet hát az éneklés... – gondolta magában a kis herceg.

S ahogyan hallgatta, hallgatta, valami még furcsábbat érzett. A lelkét a hangok tovább simogatták, és mintha megtelt volna fényvel... Egyre több és több fényvel... Aztán egyszer csak kinyitotta a száját, de nem beszéde: ő is elkezdett zenét beszélni! A tündér ránézett, és nagyon szépen mosolygott.

– Látom, meg vagy lepve – mondta később. – Ugye, nem történt még veled ilyesmi?

– Még sohasem... Ezt nevezik éneklésnek?

– Bizony, ezt, kis herceg. Láttam, tetszetek a hangszereim. Mindig szívesen adok belőlük a látogatóimnak, de neked nincs nagy úrhajód, amellyel jöttél s továbbindulhatnál. Neked az éneklés képességét adtam tovább. Vidd magaddal, bármerre is jársz. Mindig veled lesz. Saját lelked sebeit is gyógyíthatod vele – és másokat is gyógyíthatasz, ha énekelsz. S ha együtt énekeltek: örömtök, fényetek együtt ragyog fel, örömeként annak, aki hallja.

– Köszönöm! – mondta csengő hangon a kis herceg, szinte elénekelve köszönetét.

Ezzel a láthatatlan kinccsel együtt potytyant Földünkre, mielőtt a Pilótával találkozott volna.

Barátja, a róka hallotta őt énekelni. És tudta, hogy később már soha nem fog ilyen gyönyörű éneket hallani.

Mert jól csak a szívével hall az ember. ■

Egy köztisztasági rendelet következményei

Sarlós István

■ A 19. században az orvostudomány a középkorban és az újkorban pusztító népbetegségek nagyobb részét leírta, némelyiknek már a gyógyítását is a mindennapi gyakorlat szintjére fejlesztette, bár a 20. században a biológia, a fizika és a kémia kutatásával e módszerek tovább bővültek, tökéletesedtek. A népbetegségek leírásában a századfordulón a megelőzést hangsúlyozták, mint a „legbiztosabb gyógymódot”, aminek fontos velejárója volt a tiszta környezet. A tiszta víz, a tiszta levegő stb. a fertőzésveszély csökkentése mellett az emberek életminőségének javításához is hozzájárult. Ezekre a politikai vezetés is felfigyelt: megjelentek az első köztisztasági rendelkezések, akciók, intézkedések, példákat fokozatosan vették át az országok, a törvényhatóságok és a városok.

Az Osztrák-Magyar Monarchia területén a törvényhatóságok – vármegyék és megyei jogú városok – komoly önállósággal rendelkeztek, amelyhez az irányító apparátusnak számtalan feladata társult. A közegészségügy rendezésével foglalkozó 1876. évi XIV. törvény a járványos betegségek elleni védekezést a törvényhatóságok hatáskörébe helyezte, de a központi kormányzat megmaradt egyfajta koordináló szerepe a minisztériumokon – elsősorban a belügyminisztériumon – keresztül. A dualizmus alatt a belügyminisztérium számtalan rendeletet bocsátott ki közegészségügyi témakörben, amelybe az esetleges járványok

elleni védekezéstől a magánegészségügyi intézmények engedélyezésén át a köztisztasági fejlesztésekig hozott intézkedések egyaránt beletartoztak.

1894-ben Budapest a milleniumi ünnepségsorozatra és a világkiállításra készült, de a főváros csillogását beárnyékolta az a szemétnemesség, amely az utcákat elborította, ezért 1895-ben létrehozták a *Fővárosi Köztisztasági Hivatalt*, és rendeletben szabályozták a működését. A rendszeres szemétszállítás és időszaki lovtalanítás megszervezése mellett felgyorsult a szenny- és esővízelvezetés (csatornahálózat) kiépítése is. A 20. század első évtizedében a vidéki nagyvárosokban is megkezdődött a Budapesten bevált gyakorlat alkalmazása, megindult a csatornázás és a rendszeres szemétyűjtés, valamint az utcák tisztítása is. A számtalan törvényhatósági szabályozás keretbe foglalására a belügyminisztérium 1910-ben részletes köztisztasági rendeletet bocsátott ki, amelyben bizonyos munkákat – pl. utcaseprés, tisztasági locsolás stb. – kötelezővé tett. A rendelet 1911 elejétől lépett érvénybe, betartását a városokban a rendőrség, a vármegyékben a csendőrség felügyelte. A felügyelő hatósághoz futottak be a műveletek gépesítésére vonatkozó árajánlatok az eszközök beszerzésére. A köztisztasági állapotokat nem lehetett egyik napról a másikra megváltoztatni, a helyi politikai vezetés és a hatóságok folyamatos együttműködése kellett ahhoz, hogy a lakosság hozzáállása, szokásai változzanak meg, emellett természetesen a csatornahálózat kiépítése és bővítése is folyamatosan zajlott.

A bajai rendőrkapitányság 1911-ben felmérte a helyzetet, majd felkészülve a belügyminisztériumi rendelet végrehajtására, hivatalosan kért árajánlatot a budapesti Novum cégtől egy nagy méretű locsolókocsra. A vonatkozó árajánlattal együtt 1912. június 30-án ismételtlen megkeresték a városi tanácsot, hogy a meglévő géppark mellett egy nagy locsolókocsra lenne szükség a nyári időszakban, a kövezett mellékutak felseprés előtti locsolására. Augusztus 6-án a gazdasági bi-

zottság ülésén került napirendre a téma, ahol gyorsan elvetették a kérést. A gazdasági bizottság indoklásában a meglévő locsolókocsi száma mellett szerepelt az a tény, hogy a város vízhálózatának és csatornázásának tervezését ekkor készítette el a mérnöki hivatal, e beruházás után a kialakított tűzcsapok figyelembe vételével tervezik újra a köztisztasági feladatokat. A bizottsági határozattal a locsolókocsi beszerzésének kérdése elhalt, de erről az árajánlatot tevőket senki sem értesítette, így a cégek tovább bombázták hivatalos leveleikkel a városi tanácsot. 1913. áprilisában a Novumtól érkezett egy ismételt árajánlat, majd szeptemberben a Teudloff Dittrich Budapesti Armatura-, Szivattyú- és Gépgyár részvénytársaság felhívása futott be.

„22.294/1913

Budapest, 1913. szeptember 11.

Tekintetes Városi Tanács. Baja.

Értesültünk, hogy t. [tiszelt] Cím köztisztasági eszközök beszerzését határozta el. Bátorkodunk tehát ezen tárgyakra vonatkozó legjutányosabb ajánlatunkat hivatkozással 9386/913 k. [közigazgatási] sz. [számú] ügyiratára azon tiszteletteljes kéréssel be-terjeszteni, hogy ajánlatunkat érdemlegesen tárgyalni és megrendelésével cégünket megtisztelni méltóztatassék.

Nagy locsolókocsi, Budapest székesfővárosi minta, szelepes szabályozható öntözőkészülékkel, csatolt lenyomat szerint. Ára 1000 literes hordóval 2500.- K [korona], 1500 literes hordóval 2600.-, 2000 literes hordóval 2800.- K.

Négykerekű nagy öntözőkocsi amerikai locsolószerszeggel, csatolt lenyomat szerint. Ára 1000 literes ürtartalmú hordóval 1750.- K.

„NOVUM” BUDAPEST, VI. SZIV-UTCA 11. SZ.

Az utca egészsége Magyar gyártmány

Haladjunk a korrall Magyar gyártmány

Idő megtakarítás a köztisztaság körül

Szállított kőzetanyagok: Puskasábkő, Szőlőgyökér, László-kőzet, Andráshelyi kőzet, Szigetvári gipsz, Hódmező, Állat hulladékot kőzet, Tűzoltóvíz gipsz, Réz és vas gipsz, Szőlőgyökér, Gipsz rétegek és mások, sőt gipsz utókelet Gyártás: Győrfalva

Szállított kőzetanyagok: Szőlőgyökér, László-kőzet, Andráshelyi kőzet, Szigetvári gipsz, Hódmező, Állat hulladékot kőzet, Tűzoltóvíz gipsz, Réz és vas gipsz, Szőlőgyökér, Gipsz rétegek és mások, sőt gipsz utókelet Gyártás: Győrfalva

1897. évi 11. sz. 11. sz.

Utcai seprőgépek, csatolt lenyomat és leírás szerint:

Kocsirúddal és hámfával 1550.- K.

Ugyanezen seprőgép négy kerékre szerelve, de vízfordó és permetező nélkül 1450.- K.

Kétkerekű utcai seprőgép locsolószerkezettel és vízfordóval 1450.- K.

Ugyanezen seprőgép vízfordó és locsolószerkezet nélkül 1400.- K.

Ajánlatunkban foglalt árak helyt gyárunk, csomagolás nélkül, csatolt általános szállítási feltételeink szerint értendők.

Fizetési feltételek: külön megállapodás szerint.

Szállítási határidő:

Budapest fővárosi mintájú öntözőkocsi 1000 és 2000 literes a rendelés vételétől számítva kb. 8 hét, az 1500 literes a rendelés vételétől számítva kb. 6 hét.

Amerikai locsolókocsi: azonnal.

Seprőgépek a rendelés vételétől számítva kb. 20 nap.

Ajánlatunk támogatására legyen szabad megemlítenünk, hogy köztisztasági eszközök gyártásával évtizedek óta foglalkozunk, és ezen idő alatt számtalan várost és községet szereltünk fel ilyen eszközökkel, és mindenkor vevőink legnagyobb megelégedésére. Legutóbb Szeged szab. [szabad] kir. [királyi] város [A törvényhatósági jogú várost néha a középkorban használt jelzővel

illetlék!] tisztelt meg bennünket 70000.- korona összegű megrendelésével. Ajánlatunk érdemleges tárgyalását ismételten kémi bátorkodunk, és ajánljuk magunkat leggondosabb kiszolgálásunkról előre is biztosítva kiváló tisztelettel.

Teudloff Dittrich

Budapesti Armarura-, Szivattyú és Gépgyár részvénytársaság.”

A locsolókocsi kérdésért Weisz Nándor városi mérnök a szeptember 15-én tartott tanácsülés elé vitte, ahol a gazdasági bizottság 1912-es álláspontját fogadták el, így az ajánlat dr. Hegedűs Aladár polgármester láttaozásával a városi irattárba került. ■

Egykor bélás diákok, ma ismert emberek Új portrészorozat a Bajai TV-ben

■ Közismert tény, hogy városunk legrégebbi oktatási intézménye, a Bajai III. Béla Gimnázium fennállásának több mint 250 éve alatt tömegével bocsátotta ki a valamely területen kiemelkedő sikereket elérő diákokat, akik közül jó néhányan utóbb nem csekély ismertségre tettek szert, és szakmájuk kiválóságai közé tartoznak/tartoztak. A Bajai III. Béla Gimnázium és a Bajai Televízió együttműködésében szeptembertől *Akkor és most – portrészorozat egykori bélás diákokkal* címmel 9 részes műsorfolyam indul, amely egy-egy interjú keretében ilyen jeles személyiségeket mutat be, akiket az köt össze egymással, hogy egykor mind az iskola diákjai voltak, időközben pedig más területen tudtak érvényesülni. Valamennyi interjút az iskola sajtókapcsolatokért felelős, angol-spanyol szakos tanára, *Lusztig Ágnes* készítette, a Bajai Televízió munkatársainak segítségével.

Az interjúalanyok kiválasztása során arra törekedett, hogy olyan egykori diákokkal beszélgesse, akik máig rendkívül büszkék „bélás” gyökereikre. Mindannyian jól ismert, köztisztelőben álló bajai és környékbeli (vagy legalábbis innen származó) polgárok, akik nagy szeretettel emlékeztek az iskolában eltöltött éveikre, és mind egyöntetűen azt vallották, hogy bélásnak lenni bizony nagyon jó volt.

A 9 elkészült portré természetesen csak szűk, a szerkesztő által kiválasztott keresztmetszetét adhatja a sikeres egykori bélások körének. A szerkesztő-riporter – a teljesség igénye nélkül – arra törekedett, hogy a különböző területekről (tudomány, kultúra, művészet, gazdaság, oktatás stb.) mutasson be olyan a portréalanyokat, akik örömmel vállalkoztak arra, hogy felidézék bélás múltjukat.

Minden ilyen beszélgetés egy igazi utazás, lelki és mentális feltöltődés volt a szerkesztő számára, hiszen kiderült belőlük, régen sem csak az iskola és a szigorú tanárok álltak a középpontban: az interjúalanyok valós emberi érzésekről, sikerekről és kudarcokról, nehéz megmérettetésekről is meséltek, amelyek aztán így vagy úgy utat mutattak nekik a jövőjük felé.

A sorozat elkészítésének célja elsősorban az iskola hírnevének megerősítése és terjesztése volt. Célközönségét alkothatják az egykori bélások, akikben nosztalgikus érzést válthat ki egy-egy beszélgetés; a jelenkori bélások, akiket mindez megerősíthet abban, hogy nagyon jó helyen, biztos kezekben vannak, de akár olyan leendő középiskolások is, akiknek segítséget adhat döntésükhöz, hogy olyan iskolába jelentkezzenek, ahol lehetőségük lesz arra, hogy tehetségüket kibontakoztassák, és a bélás tanári kartól komoly értékeket kaphassanak. De érdekes lehet a sorozat minden, a város kultúrája, oktatása, közéleté iránt érdeklődő, a gimnáziumhoz közvetlenül nem kötődő nézőnek is, hiszen az egyes epizódokban általuk máshonnan ismert személyiségek új oldalát, érdekes, izgalmas életutakat ismerhetnek meg. A tervek szerint a csatorna minden hónap második szombatján tűzi mű-

A szerkesztő, *Lusztig Ágnes Faldum Gáborral*

sorra a portréműsort. Az évad során a következő személyiségekkel láthatnak életút-interjút: *Koch Csaba*, a Koch Borászat tulajdonosa (szeptember), *Kolti Helga* színművész, rendező (október), *Taskovics László* szakközgazdász, a K&H Bank pénzügyi igazgatója (november), *Harsányi Zsolt*, az Axiál Kft. ügyvezető-tulajdonosa (december), *Armóczki János* tanár, a gimnázium korábbi igazgatója (január), *dr. Mencser Zoltán* idegsebész főorvos (február), *Varga György* református lelkész, Szeremle polgármestere (március), *dr. Buda László* pszichiáter, pszichoterapeuta (április), *Faldum Gábor* olimpiikon triatlonista (május). Az első beszélgetés várhatóan 2023. szeptember 16-án 20 órai kezdettel lesz megtekinthető.

Szeretettel ajánljuk a műsort a Bajai Honpolgár olvasóinak is! ■

Hírhedett zenésze Bajának - az ismeretlen Dankó Gábor 2. rész

Dr. Petz Gábor

■ Dankó Gábor ország- és világgjáró úttörő mindig hazatért Bajára. Hitvese az 1881 és 1901 közötti húsz évben tizenegy gyermeket szült a korábban Istvánmegyének nevezett józsefvárosi részen. Mindegyiküket a Belvárosi templomban keresztelték. A tizenegy gyermekből öt fiú és két lány érte meg a felnőttkort: Lajos József (* 1881. 08. 24.), Antal Gábor (* 1883. 03. 03.), Ferenc Gyula (* 1884. 09. 30.), Erzsébet Julianna (* 1888. 11. 19.), István (* 1892. 04. 15.), Berta Anna (* 1894. 07. 26.) és Géza Mihály (* 1896. 09. 25.). A múlt század fordulójára körül a negyvenes éveinek közepén járó zenészt családi sorscsapások sorozata érte. 1899 augusztusában egy hónapos korában meghalt Margit nevű kislánya, 1900 decemberében pedig egyhetes Ágoston nevű fiacskája. Felesége 1901. november 8-án este 9 órakor egy halva született kislányt hozott világra, ezt azonban az anya sem élte túl, este háromnegyed tízkor a 37 éves Vajda Berta is végleg lehunyta szemét. A halálesetet maga a férj jelentette be, a halál okaként szívhűdést állapítottak meg. Az asszonyt két nap múlva a bajai Rókus-temetőben nagy tisztességgel temették, a szertartást a belvárosi apátplébános, Vojnits Dániel végezte. Az özvegy primás fiatal feleségének fehér síremléket emeltetett, felirata szerint a sírboltot saját és családja többi tagjának nyughelyéül szánta. Az obeliszk ma is látható a temető északi falának közelében. Közvetlenül mögötte temették el Vajda Berta szüleit. Sírhelyüket egy keresztben végződő emlékkő jelzi.

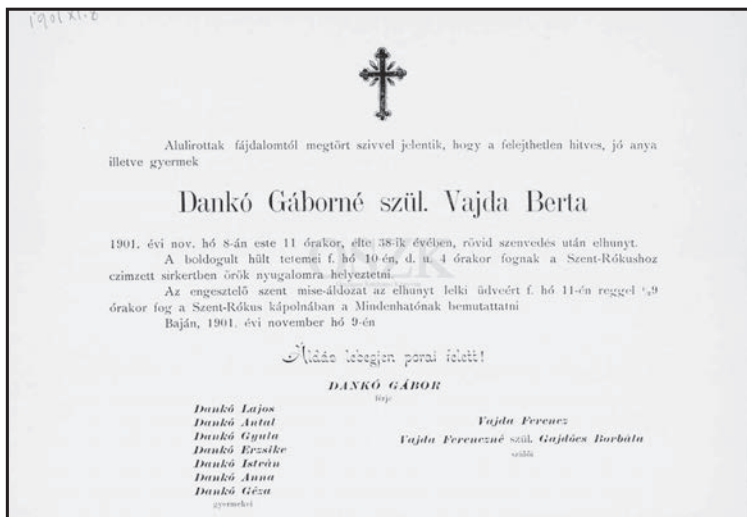
A csapásokat azonban túl kellett élni, a kisebb gyermekek taníttatásáról és neveléséről anya nélkül is gondoskodni kellett, így a muzsikával való pénzkereséssel sem hagyhatott fel a családfő. Egy újabb, jó fizetéssel kecsegtető külföldi utazás is kilátásba került. A Hazánk 1902. december 12-én így ír: „Magyar cigányművészek Brazíliában. Fényes ajánlatot kapott Dankó Gábor, a bajai származású kiváló cigányprimás Berlinből. Zenekarával együtt meghívták Brazília fővárosába, Rio-de-Janeiróba, s olyan napidíjakat írtak be a szerződésbe, hogy nálunk a kuriai bírónak is szeme kápráznék tőlük. Dankóék elfogadták az ajánlatot s most két hónapon át magyar nótá hangjaitól fognak hevülni a spanyol- és a rio-de-janeirói szép asszonyok az egyik odaváló színházban. Azaz hogy a braziliaiak öröme még csak egy hónap múlva kezdődik, mert hogy teljes huszonnyolc napon át tart a tengeri és szárazföldi ut Rio-de-Janeiróig. Dankóék természetesen úti költséggel, fe-

jedelmi első osztályú ellátással utaznak és utközben ezen felül a napidíjak felét kapják. A nagyon népszerű zenekartól, különösen a banda két primásától, Dankó Gábortól és fiától, Lajostól az elmúlt két ünnepnapon bucsuzott el a közönség a főváros egyik kávéházában. Érdekes volt elnézni a barna művészeket, amint hol elszontyorodva, hol meg sugárzó ambícióval tekintettek elébe a «brazíliai kalandnak». Mert igaz, hogy Rigó Jancsi óta minden cigányművész hercegnői liliomot rejteget a szivartárcájában, mégis azonban nincsen veszedelmek nélkül az ilyen vállalkozás. Az öreg Dankó Gábor már többször is szerzett külföldön dicsőséget a magyar muzsikának és a saját művészetének. Valamikor a milliárdos Vanderbilt leányának nászát bájolta el nótáival Marlborough herceggel történt egybekelésén. Később a világnak egyik leghíresebb és legelőkelőbb éttermében, a párisi Bayard-ban játszott Milán királynak, Oteronak, Cléo de Merodenak. Mára is ott lehetne, de a borzalmas emlékeztető párisi bazárkatasztrófa hatásai elől visszamenekült Magyarországra. Dankóék öt hónap múlva lesznek ismét Európában.”

A braziliai kaland azonban, mintha csak az előbbieken az újságíró a veszedelmet megjósolta volna, tragikusan végződött. Az eseményről több lap is beszámolt, a leg bővebben a Hazánk tudósított április 12-én: „Dankó Gáborék tragédiája. Annak idején híradással voltunk arról, hogy Dankó Gábor bajai cigányprimás zenekarával együtt fényes feltételek mellett, körülbelül fél évi vendégszereplésre Brazília fővárosába szerződött. Dankóék a múlt év végén az egyik Kerepesi-uti kávéházban játszottak s általános sajnálkozás és meleg bucsuzás közben vált meg tőlük a közönség, mely alig tudott betelni a nótájukkal. Fényes szerződés csalta ki a cigányművészeket a messze tengerentúlra, ahova 28 napig kellett hajózniuk. A remények azonban nem váltak be, a braziliai drágaság elnyelt minden kérészetet s e mel-

lett, úgy látszik, az impresszárió még ki is játszotta őket. Elkeseredett leveleket küldözgettek haza ismerőseikhez s két héttel ezelőtt azt beszéltek a fővárosban, hogy Dankóék még szerződésük lejártá előtt hajóra ültek, hogy visszatérjenek hazájukba. Most azonban az a hír érkezik, hogy szomorú tragédia lett Dankó Gáborék braziliai kivándorlásából. Csaknem az egész zenekar elpusztult egy rettenetes kór-ságban: a sárgalázban. Március közepén meghalt Dankó Gábor primás, azután a gondok és az egyik első hegedűs. Ugyanakkor halálos betegen feküdt Dankó Lajos, Dankó Gyula és az egyik cimbalmos. Március óta nem érkezett újabb hír a szerencsétlen cigányzenekarról, de féltő, hogy még több halottja is nyugszik a braziliai földben. – Az öreg Dankó Gábor nem csak mint művész, hanem mint ember is kivált a sorból. Bejárta többször a világot, kedveltje volt a közönség minden rétegének, fejedelmi hallgatóságának épp oly magyaros hévvel játszott, mint annak a közönséges halandónak, aki pikkoló mellett érzett föl a hegedűje bűvös szavához. A borzalmas emlékeztető párisi bazárkatasztrófa idején a világnak egyik leghíresebb éttermében a Bayardban játszott s ha ez közbe nem jön, talán máig is ott van s akkor bizony Rigó Jancsi nem ismerkedhetett volna meg az ő hercegnőjével. A zenekarnak egyik oszlopa a fiatal Dankó Lajos, akit az öreg primás atyai szeretettel és büszkeséggel melengetett a szárnyai alatt. Mindnyájan többször jártak már tengerentuli országokban: mindig terjesztették a magyar dal nemes kultuszát az idegenben, maguk pedig hírt, dicsőséget és pénzt szereztek. Az utolsó, végzetes szerződés is külföldről, Berlinből jutott el Dankóékhoz.”

A Pécsi Napló ugyanezen a napon rövidebb cikkben emlékezik meg a tragédiáról. Eszerint

Vajda Berta gyászjelentése

(forrás: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.123.46/396069#>)

Dankó 1903. április 7-én halt meg két társával együtt, a banda majdnem minden tagja elkapta a sárgalázat, de a zenekarvezető, a kibőgős és a prímhegedűs nem tudott kilábalni a veszedelmes betegségből. A két elhunyt tag nevét nem közölték. E cikk igazítja ki az újság egy korábbi téves értesülését, miszerint Dankó Pista öccse lett volna Dankó Gyula egykori pécsi prímásnak. Az újságcikkek közlései nem fedik teljesen egymást, így nem állapítható meg Dankó Gábor és társainak pontos halálozási ideje. Az elhunytak számát sem tudjuk biztosan. Míg a korabeli lapok három zenekari tagról tesznek említést, addig Rapcsányi három évtizeddel később hat fő elhalálozásáról tud. E kérdésekre egy riói kutatás adhatná meg a választ.

A prímás brazilai turnén részt vett két fia, Lajos és Gyula túlélte a súlyos betegséget, hazatértek Bajjára, és néhány év múlva, öt testvérükhöz hasonlóan, itt házasodtak meg. A gyermekek örökölték apjuk és az ősök tehetségét: minden fiú zenész lett. Géza katonazenészi pályát választott, a szegedi II. honvéd zenekarnál törzsörmesteri rangban szolgált, a Baja monográfia személyi adattári részében büszkén vallotta magát a híres Dankó Gábor cigányprímás gyermekének.

A családdal kapcsolatos megdöbbenő események azonban nem értek véget a szülők halálával. „Dankó Gábor árvája – merénylet áldozata” – írja a Pécsi Napló 1905. június 27-én. „Szerelmi dráma színhelye volt Umapján Baja város. Jung Jakab 22 éves asztalos segéd nagyon szerette Dankó Erzsike 15 [valójában 17] esztendő bajai kislányt, a híres-neves notafának, Dankó Gábornak szemrevaló árváját. És mert a fiatalember érzelmei viszonzatlanok maradtak, csütörtökön este háromszor rálőtt kicsi ideáljára. Azután mulatni vágyott – úgy mondta, hogy utoljára – a lövöldöző hőszerelmes, de a csendőrség elfogta. Dankó Erzsike pedig súlyosan megsebesülve a lakásán ápolják.” Erzsike túlélte a támadást. A Szeged és Vidéke 1908. február 15-i számából a történet folytatásáról értesülünk, de egy kissé eltérő színben. A „jóravaló, szorgalmas és törekvő fiatal asztalos-iparos” Jung Jakab, ahogy szabadult a szabadkai törvényszék által kiszabott szabadságvesztéséből, azonnal felkereste Erzsikét. A merénylet előtt „a fiatalok szerelmesek voltak egymásba, de a házasságuk elé akadály gördült.” A legény mostani útja viszont már a „boldog házasság révén vezetett”. És valóban: az anyakönyv tanúsága szerint 1908. február 18-án a baja-belvárosi templomban a szátkai származású Jung Jakab asztalosmester feleségül vette a hajadon Dankó Erzsikét Juliánáttal.

Dankó Gábor emlékezetét gyermekei és a bajai cigányzenészek igyekeztek megőrizni. A *Budapesti Hírlap* 1928. március 15-én számolt be arról, hogy a bajai cigányzenészek az idegenben elhunyt prímás halálának huszonötödik évfordulóján gyászmisét mutattak be lelki üdvéért. A Barátok templomában az összes bajai cigány megjelent, és a plébános azt is megengedte, hogy a mise után eljátszhassák Beethoven gyászindulóját. A cikkíró hozzáteszi, hogy „ehhez hasonló eset sem igen fordult elő”. A *Független Magyarország* egy nappal későbbi számából megtudhatjuk még azt is, hogy Dankó Gábor annak idején 15 tagú zenekarával vándorolt ki Brazíliába. Ő sárgalázatban halt meg, a bandából még heten élnek, a többi a malária áldozatává vált. Az emlékező gyászmisén a bajai ferencesek zsúfolásig telt templomában fia, Dankó Géza prímás Gounod Ave Mariáját és a kántor egyik szerzeményét játszotta annak orgonakíséretével, majd a kóruson elhelyezkedett cigányzenekarok előadásában hangzott el Beethoven gyászindulója.

Ez a nem mindennapi megemlékezés is hozzájárulhatott ahhoz, hogy halála után negyedszázaddal is a köztudatban maradt Dankó Gábor neve. Kései utókorunk számára viszont csak az említett utcaátkeresztelés őrizte meg a nevét. Az egykori istvánmegyei Cigány (később Hangász) utcát valamikor Dankó Gábor utcává nevezték át. A korábbi elnevezések azt jelezték, hogy ezen a környéken laktak a bajai cigányzenész családok. Tehát az átnevezés találó és méltó volt.

Kövágó könyve szerint az esemény valamikor 1920 és 1940 között történhetett. Idejének pontos meghatározásában ismét a korabeli újságcikkek voltak segítségemre. Több lap, köztük a *8 Órai Újság* 1936. március 1-jén adta hírül a következőket: „Baja törvényhatósági kisgyűléséhez érdekes indítványt nyújtott be Klein Rudolf bizottsági tag. Azt kéri: a bajai Hangász-utcát, ahol ősidőktől fogva túlnyomórészt cigányzenészek laknak, nevezzék el a hírneves Dankó Gábor bajai cigányprímásról. [...] Az indítvánnyal a város legközelebbi kisgyűlése foglalkozik.” A jelzett kisgyűlési jegyzőkönyvből kiderül, hogy Baja város törvényhatósági kisgyűlése 1936. március 12-i ülésén dr. apatini Fernbach Bálint főispán elnökletével és dr. Borbíró Ferenc polgármester részvételével tárgyalta az előterjesztést, amelyet a gyűlés 2633 számon egyhangú határozatával el is fogadott (BKML IV. 1401. 47. kötet, 171. oldal).

Dankó Gábor Párizsban neki is játszott: a századelő híres szépsége, Cléo de Mérode táncosnő

A prímás halálának 25. évében tartott megemlékezéséről szóló újságcikkek egy felettébb érdekes hírt is közölnek. Kettőnek (*Budapesti Hírlap*, 1928. március 15., illetve *Friss Újság*, 1928. március 17.) még a címe is hasonló: „Dankó Gábor bajai cigányprímásnak szobra van Newyorkban.” Majd mindkettő ezzel a mondattal zárja a gyászistentiszteletről szóló beszámolót: „Kevesen tudják, hogy Dankó Gábor emlékét Amerika is megtisztelte, mert Newyorkban a Yellowstone parkban mellszobrot állítottak a nagy magyar muzikusnak.” Az *Ujnémedék* 1936. március 1-jei száma viszont azt állítja, hogy Dankó „Kanadában nagy népszerűségnek örvendett és halála után szobrát is felállították.” Ugyanezen a napon tudatja a *Friss Újság*, hogy „Dankó Gábor évekig élt Észak-Amerikában, ahol az ottani magyarok szobrot is emeltek emlékére.”

Mint láthattuk, Dankó Gábor valóban többször járt az Egyesült Államokban, onnan azonban rendszeresen hazatért Magyarországra, több éves, huzamosabb kint tartózkodásáról nincs tudomásom. Nem lehetetlen, hogy Kanadában is megfordult, de életében erre utaló egykorú adat nem merült fel. A halála után 25, illetve 33 évvel keletkezett cikkek múltra vonatkozó értesülései pedig nem biztos, hogy teljesen megfelelnek a valóságnak. Tény, hogy New Yorkban jelenleg van egy Yellowstone Parknak hívott, fákkal benőtt közterület, a cikkíró nem a Sziklás-hegységben elterülő hatalmas nemzeti parkra gondolt. Arra, hogy itt, vagy máshol volt-e, van-e szobra, emlékműve Dankó Gábornak, talán egy későbbi kutatás deríthet fényt. ■

A világ: Cica című irodalmi - alkotói pályázat további díjnyertes alkotásait közöljük.

Puhatalpú pillanatképek

(verscsokor)

Virág Zsófia:

VADÁSZAT

Pici cica ül a fűben
Tágra nyitott szemmel,
Bámulja a sok csodát,
Mit elhozott a reggel.

Apró farka vadászosan
Tekereg mögötte,
Meggőfozza a levegőt:
Elugrott a szöcske.

REGGELI

Esők után újra nap:
Felfénylik a virradat
Ártyog a lombokon,
Táncot jár egy homlokon...

Szürke homlok, mégsem bús:
Puha bunda, szürke, dús.
Macska jár a síneken,
Reggelit néz csendesen.

Egér lesz vagy más falat?
Eldönti a pillanat.
Nézi fenn a tágas ég...
Sátor-tágas messzeség.

NAPFÜRDŐ

Harmat hullt a fűre,
Napfény csillan rajta,
Három szép szörgombóc
Kigurult a napra.

Játszva sütkéreznek:
Három lusta macska...
Három gombóc: vörös,
fekete és tarka.

REGGELI TORNA

Gerendagyakorlat...
Gerenda, de fémből.
Az aprócska tornász
Előlép a fényből.

Lábán nincsen semmi.
Kis lábai: mancsok.
Fekete bundát hord
A meglesett bajnok.

Sín-sétáját járja:
Fényben fürdő macska.
Róla íródott ma
Kis versem, e csacska.

Kitüntetések a közelmúltban

Nemzeti ünnepünk, augusztus 20. alkalmából számos jelentős kitüntetést adtak át a közelmúltban. A díjazottak között több bajai és környékbeli személyiség is található. **Manzné dr. Jäger Mónika**, az Eötvös József Főiskola főiskolai tanára és **Dr. Nyiraty Gábor György** belgyógyász-diabetológus főorvos a *Magyar Arany Érdemkereszt Polgári Tagozata*; **Rádi József**, a Gemenc Zrt. nyugalmazott vezérigazgató-helyettese a *Magyar Érdemrend Lovagkeresztje*; **Kunosné Dankó Ilona Erzsébet** zongoratanár-korrepetitor, a Bajai Liszt Ferenc Alapfokú Művészeti Iskola pedagógusa a *Magyar Ezüst Érdemkereszt Polgári Tagozata* elismerésben részesült. Kitüntetéseiket a díjazottak a Pesti Vigadóban, illetve a Belügyminisztérium márványaulájában vették át ünnepélyes keretek között.

A Mesterségek Ünnepe rendezvénysorozat alkalmával adta át a Népművészeti Egyesületek Szövetsége saját kitüntetéseit. A 2023. évi díjazottak között szerepelt **Vass János**, a Bajai Kézműves Egyesület vezetője is, aki *Aranykoszorús Mester* elismerésben részesült. Kitüntetését a Mesterségek Ünnepe fesztiválján vette át Budapesten.

Minden díjazottnak sok szeretettel gratulálunk!

A Bajai Honpolgár szerkesztősége és a Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma

Macskalét

Szabó Livia

Élénk mancsok, dagasztók,
bőrre mintát kiszabók
kopogtatnak: ébresztők!
Szemhéj előtt nyávjint...
Ő...

Nyávog, beszél, dorombol,
ásna ki az ágyamból...
Bajszával is megillet,
álmomból meg jaj, mi lett?...
Ő...

Macskaországban vagyok,
a konyhába szaladok.
Tálcán sonka. Jó lesz-e?
Kézből adom! Én, persze!

S ha már pocak nem korog,
kecses lépttel sompolyog,
sürgős dolga akad még:
bundát nyalni; legyen szép!

Majd ha új a köntöse,
jól megnyújtva a törzse,
filmvászna az ablak lesz,
órákon át semmi nesz...
Ő...

Eső kopog - éber les.
Levél hull - mily' érdekes!
Lassan mégis sötét jó,
Fűtőtesten álom nő...
Ő...

Szoba pihen szóttalan,
mígnem végre árny suhan!
Csacska macska ébredsz,
virgonc órák jele ez!

Felfordulás most a cél,
gombolyagnak lába kél!
Kerget mindent, karma vad,
szellemet lát, vér alvad...
Ő...

Lakás teste szétesett,
ám ez nem túl nagy eset
Macskám lelke viszont ép:
Nekem hízelgő e kép.

Újra vígan hempereg,
zokszó róla lepereg.
Nem is szidom, simítom,
szelídítem, csitítom...
Ő...

Bajusz, zöld szem lágy szőrön,
paplanon a masszöröm...
Talpacskáin selymes bőr,
andalító dorombőr...
Ő...

A Citadella-hadművelet 80 éve zajlott a kurszki csata (2.rész)

Kenyeres Zsolt

■ 4. A támadás

4.1. A megelőző szovjet lépések

A szovjet haderő a támadás napján kora hajnalban 30 perces tüzérségi zárótüzet lött. A szovjet történetírás ezt nagy sikerként misztifikálta. A német hadijelentések nem is említik az eseményt, a támadás néhány hadtest lakatlan térségét érte.

Ugyanekkor, 5-én kora reggel szovjet légitámadás indult a német repterek ellen, hogy a légierejüket a földön semmisítse meg, és a légi fölényt megszerezze. A németek Freya radarrendszere azonban felfedte a szovjeteket, időben felküldték a vadászokat, így ez lett a háború egyik legnagyobb légi csatája. Hans Seidemann vezérőrnagy szerint: „Amerre a szem ellátott, repülők égtek és zuhantak le, olyan tömeges légi harc volt, amit ritkán látni... kb. 120 szovjet gépet lőttünk le, minimális saját veszteség mellett. (26 német gép)”. Július 5-én 425 szovjet gépet lőttek le 36 német ellenében. A légifölénnyt a Luftwaffe néhány napra kicsikarta.

4.2. Északi front

A gyengébb német támadó csoportosítás 5 hadtestbe volt szétosztva, ebből 3 gépesített hadtestet küldött támadásra. Mivel kevés volt a páncélos, rohamlövegek által támogatva a gyalogságot vetették támadásba. A három páncélos hadosztályt (26 Tigris, a többi Pz-IV és Pz-III) az áttörés kiszélesítésére vetették be. Az elképzelés hibás volt, mert már a támadás első fázisában, amikor a szovjet tüzérség hatékonyságának csökkentése volt a cél, a gyalogságot a halálba küldték, a páncélosok pedig az erődrendszert támadták, és ez felesleges veszteségeket okozott. Model e taktikát azért választotta, mert félt egy szovjet ellentámadástól, tisztában volt a szemben álló Központi Front haderejével. A németeknek 752 lövege volt, míg a Központi Frontnak 3140 lövege és 5792 katyusája. A páncélosait eleve reménytelen támadásban nem akarta már az első napokban eltékozolni.

A páncélosok áthatoló ereje nélkül zárt formációban támadó egységek számára lehetetlen volt a gyors áttörés az ellenség

A déli szektor hadműveletei

mélyen tagozott védelmében. A szovjet tüzérfegyverekből származó tűz sűrűsége olyan nagy volt, hogy percenként nyolc páncélnélhárító lövést, a kézfegyverekből pedig percenként több mint 1000 lövést lehetett kilőni a front minden száz méterén. A védelmi vonal annyira áthatolhatatlan volt, hogy a gyalogság végül lemaradt a páncélosok mögött. Model támadása a 90 Ferdinand rohamlöveg számára végzetes volt, pedig vastag páncéljuk valószínűleg sérthetetlené tette őket. Sok aknára futott. 8 km mélyen törték át a szovjet védelmet, de nagy árat fizettek érte: a nap végére a támadók 1063 halottat, 5921 sebesültet vesztek. 6-án a szovjetek ellentámadása túl korán indult, a németek bevetették a páncélos erőket, és a Tigrisek hatalmas pusztítást hajtottak végre a szovjet tankok soraiban. (A szovjet 107. páncélos brigád 50 tankjából 46-ot veszített el, ezért a szovjetek a páncélosokat elkezdtek toronyig beásni, hogy a védelmet erősítsék.) A Tigrisek zöme (18 db) két nap alatt aknára futott, és kiesett a hadrendből. A védelem kulcspontjai az erődde átalakított Poniri falu és a fontos tájékozódási pontnak számító Ohlotkova-fennsík volt, csaknem egy hétig tartottak itt a harcok. Július 8-án Poniri nagy része német kézre került, a fennsíkot viszont a páncélos gyalogság kombinált támadásával sem tudták bevenni. 12-én Model a támadás irányát megváltoztatta, a fennsíkot

megkerülve próbált támadni, de ekkor a 2. német páncélos hadsereget támadás érte, és a szovjetek Model hátába kerülhettek. A német támadást ezért lefújták, az erőket átdozták a védelem megerősítésére. Model páncélos erőinek nagy részét megóvta: 77 tankot veszített, a szovjetek 526-ot. A német páncélosok megóvása mentette meg a német frontot a teljes összeomlástól a hamarosan meginduló oreli szovjet támadás során.

4.3. A déli támadás

A déli csoportnál több okból is az északinál sokkal erősebb csoportosítás volt. Ezek mennyiség és minőség tekintetében is jobban felszerelt egységek voltak. A 9. hadsereg csak 988 páncélossal rendelkezett, a 4. páncélos hadsereg és a Kempf harccsoport 1377-tel (102 Tigris és 200 Párduc). De a páncélosok alkalmazása is eltérő volt: Model főleg a gyalogságot vetette be a támadásokhoz, megóvta páncélosait, míg Manstein a villámháború korábbi időszakához hasonlóan támadása ékét a harcocsikra építette.

A felállás a következő volt: a 4. páncélos HDS két éket képzett: a 48. páncélos hadtest a bal-, a 2. SS páncélos hadtest a jobbszárnyon, őket az 52. hadtest fedezte. A jobbszárnyat a Kempf harccsoport alkotta (3. páncélos hadtest és a 11. hadtest).

Már kezdetben nagy figyelem kísérte a Párduc tankok szereplését. A kurszki csatát

épp a Párduc bevetésre alkalmassá tétele miatt halasztották el. Kurszknál már megmutatta hatékonyságát a szovjetekkel vívott párharcokban. Első bevetése azonban hiba volt (*Guderian* tiltakozott is ellene), mert a konstrukció technikailag nem volt kiforrott. Első támadásuk fiaszkóval végződött. 4-e éjjelén a gyülekezési körzetben összehívott 45 Párduc lerobbant. A felvonulás során néhány tankban a szivárgó üzemanyag-szivattyú tüzet okozott. A 10. páncélos dandár, állományában Párducokkal Cserkasszoje felé ment felderítésre, de mind aknára futott. A tüzéség be is lőtte őket. Már az első napon 25 Párduc került veszteséglistára.

A támadók mindenhol erdőrendszerbe ütköztek, beásott tankokkal és páncélelhárítással. Az eső miatt az utak sártengeré váltak. Július 7-én a 2. páncélos hadtest áttörte a szovjet védelem második vonalát, és elérte Kalinyint (25 km-re a kiindulási ponttól), Prohorovkától 17 km-re. A hadművelet azonban nem a tervek szerint haladt. Eredetileg a 48. páncélos hadtest vezette volna a támadás fő irányát, de az ehhez kapott 200 Párduc zöme hamar lerobbant. A 2. SS páncélos hadtest gyorsabban haladt, és északkelet felé tört előre. A Kempf harccsoport viszont alig haladt. Így hézag jött létre a 4. páncélos hadsereg támadó éke és a Kempf harccsoport között, lassan derékszögben fordultak el egymástól. A támadás észak helyett kelet felé nyert teret. A két támadó német ék (Kempf és a 2. SS páncélos hadtest) között nőtt a távolság. Ugyanakkor két (nem tervezett) nyitott szárny alakult ki a két formáció belső szárnyán.

A gyalogság hiánya nyomasztóvá vált, mert a szárnyakat páncélosokkal kellett védeni. A szovjetek sem voltak könnyebb helyzetben. Ők kezdetben túlzottan is biztosságban érezték magukat áthatolhatatlan védelmük mögött, és bíztak számbeli fölényükben. Amikor mindössze másfél nap elteltével az SS páncélos hadtest már a második védvonalat is áttörte, a szovjeteket sokkolta a németek taktikai fölénye a páncélosütközetekben. A Tigris és Párduc homlokpáncélszála 2000 méterről átlőhetetlen volt.

Nyikolaj Vatulyin hadseregtábornok a tankokat toronyig beásatta, és páncélelhárító szerepet szánt nekik. A Voronyezsi Front főparancsnokának a terve azon az elképzelésen alapult, hogy csak a páncélos támadó tartalék védekező telepítése képes a német előrehaladást kellően hosszú ideig feltartani, amíg a stratégiai tartalék megérkezik. Egy német tanulmány szerint: „Ezeknek a

beásott tankoknak mindegyike önmagában volt erős, megsemmisítésük nagyon időigényes volt.” A toronyig beásott tankok kilövése nehéz volt, a németeknek közel kellett menni a célokhoz, ezzel elvesztették a nagy távolságból fakadó fölényüket. Számos tankot telepítettek „rejtett fegyverként” is. Legénységük megengedte, hogy a német tankok elguruljanak mellettük, majd oldalról vagy hátulról tüzet nyitottak rájuk. Ez főleg a Tigrisekre volt veszélyes, mert ezek hátsó oldali páncélszála gyenge volt.

8-án egy szovjet páncélos ezrednek sikerült a logisztikai központ *Tyetyerevinónál* meglepnie a németeket. Csak egyetlen Tigris volt a szervizben. *Franz Studegger* SS őrmester felvette a harcot az 50-60 T-34-essel, és 22 szovjet tankot ki is lőttek, a többi elmenekült. A német támadást lassította a szovjet légi tevékenység is. A német erők még így is megállíthatatlannak bizonyultak. A szovjet páncélos erők felmorzsolódtak, az 1. szovjet páncélos HDS 646 tank helyett csak 100-zal rendelkezett a támadás 65 napján. 13-áig a Voronyezsi Front 1223 páncélost veszített, a németek csak 116-ot! 11-én a szovjet 2. vonal ellenállása megtört. Manstein gondja az volt, hogy a Kempf harccsoport messze lemaradt a szárnyán, mégis a siker kapujában állt. A szovjet 69. hadsereget a 2. és 3. páncélos hadtest bekerítette, Kempf alig 17 km-re volt keletre Prohorovkától. A 2. páncélos hadtest a 69. hadsereg hátában jelent meg, és a 252.2 magaslatot támadta Prohorovkától 2,5 km-re, 11-ére el is foglalta.

A prohorovkai támadás mítosza a mai napig él. Nem igaz, hogy a T-34-esek nekimentek a német tankoknak. Az 5. gárda páncélos hadseregét dobták ide tartalékból a német támadás megállítására. A csatában nem tankok ezrei vettek részt: a legújabb kutatások szerint a két Waffen-SS hadosztálynak 186 bevethető páncélosa volt, *Pavel Rotmisztróv* tábornok pedig 672 harcocsit vetett be. A szovjet támadás meglepte a németeket. A 252.2 magaslatot védtek, a két német hadosztály viszonylag messze volt egymástól. A reggeli támadás lerohanta a német elővédet, de elfeledkeztek a 4,5 m mély harcocsiarukokról a szovjet-német állások között. A szovjet tankok belerohantak az árokba. Miután észrevették ezt, egy keskeny hídon próbálták átkelni, de összetorlódva német páncélosok tüzebe kerültek. Mindössze egy T-34-es rohant be egy Tigrisbe, a többi a német védelem megállította, hatalmas veszteségeket okozva. 522 szovjet és 3 német páncélos vesztett el a csatában.

4.4. A prohorovkai csata páncélos vesztesége

A szovjetek vesztek, de a németeket védelembe kényszerítették. A német taktikai siker nem jelentett hadászati sikert, a szovjet védelem még nem volt áttörve.

A július 10-i szicíliai partraszállás miatt a náci rendszer kétfrontos háborúra kényszerült. Az „Európa-erőd” dél felől sebezhetővé vált. Hitler nemcsak Itália elvesztésétől tartott, hanem attól is, hogy az olasz katonák kivonása a Balkánról vákuumot hoz létre, és a nyugati nagyhatalmak erői törnek be oda, de a törökök elpártolása is várható. Az olasz védelem két nap alatt összeomlott, és 12-én már nem volt kétséges, hogy az Itália komoly német erősítés nélkül nem tartható. 13-án a Közép és Dél Hadseregcsoport vezérkari főnökei és tábornokai (*Günther von Kluge*, Manstein) a Führer főhadiszállására utaztak. Hitler tájékoztatta őket az olasz helyzet súlyosságáról, a Citadella leállítását és a II. Páncélos SS hadtest Itáliába történő átirányítását akarta elérni. Manstein ellenkezett Hitlerrel, mondván, hogy „a csata most érte el a fordulópontját.” A győzelem elérhető közelségbe került, a támadás leállításával a sikert kidobják az ablakon. Manstein hiába tiltakozott, de 17-éig Hitler tilalma ellenére a déli fronton próbálta a támadást folytatni, hogy a német erők visszavonulhassanak az eredeti frontszakra, illetve a katlanba zárt szovjet erőket felszámolják. Ez utóbbi nem sikerült, 17-én a teljes front védelembe ment át. A német offenzívát a szovjetek északi támadása (*Kutuzov-hadművelet*) állította meg, később délen is támadás indult (*Rumjancev-offenzíva*).

Mivel a front e szakaszára 27 szovjet hadsereg koncentráldott, Sztálin olyan fölényben volt, hogy Manstein hadereje a németeknek kezdeti sikere esetén is megsemmisült volna. Bár a németek kevesebb hadianyagot és embert vesztek, nehezebben tudták pótolni, mint riválisuk. A kurszki vereséggel a hadászati kezdeményezés keleten végleg elveszett, és a Wehrmacht számára már csak az volt a kérdés, meddig tudják tartani a frontot, és az időt húzni a végső vereségig.

5.A harctéri veszteségek

	Német	Szovjet
ember	54 182	177 847 – 319 000 (hivatalos-becsült)
harckocsi	252	1614–1956
repülő	159	459 – 1961
lövég	n.a.	3929

A szovjetek veszteségei meghaladták a németekét, de ezt könnyen pótolták, részben a demográfiai adottságoknak, részben ipari kapacitásuknak köszönhetően. Látható, hogy a német páncélosok zöme megmaradt, az állomány egy részét azonban átvezényelték Itáliába, ettől kezdve keleten a szovjetek végig támadhattak, a németek legfeljebb helyi jellegű ellentámadásokat hajtanak végre, melyek csak lassíthatták a szovjet támadást nyugat felé.

6. A német kudarc okai

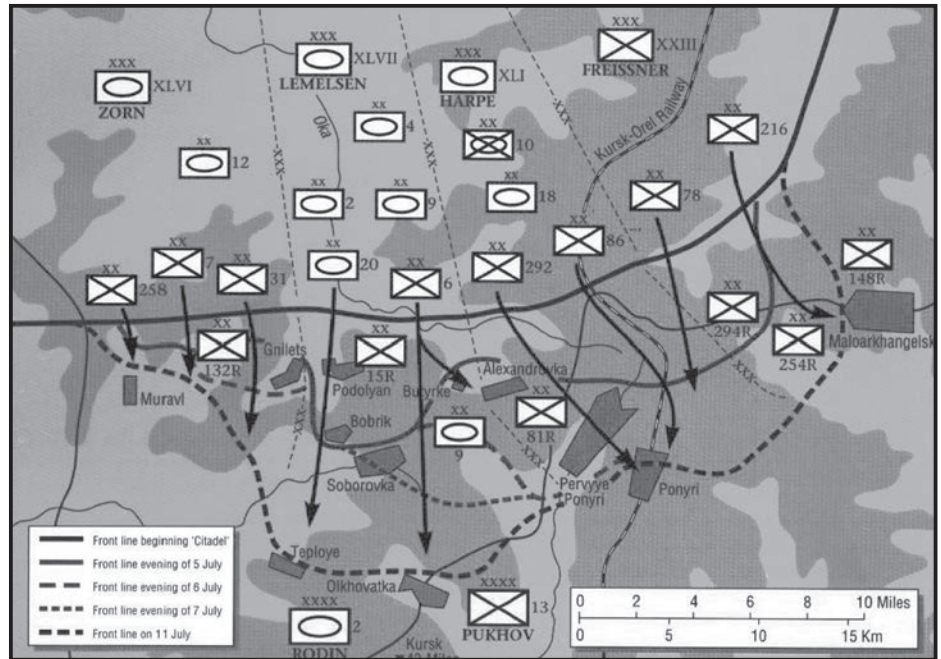
a) **A számok törvénye.** A Vörös Hadsereg számbeli fölénye akkora volt, hogy néhány német tábornok már a támadás elején feladta a reményt a sikerre. Nem számít, hány szovjet tankot pusztítottak el, egyre többen jöttek. Manstein tábornagy mondta az ellenség végtelen regenerálódó képességével kapcsolatban: „*Olyan hidrával álltunk szemben, amelynek ha levágtuk egy fejét, két újat növesztett.*” A német haderőnek elsősorban gyalogsága hiányzott, amellyel a szárnyakat biztosíthatta volna a páncélosok áttörése után.

b) **Hitler folyton elhalasztotta a támadás kezdetét.** Ez hátrányosan hatott a németekre, Manstein javasolta a támadást, amilyen hamar csak lehet, mert az ellenséges erők legyengült állapotban vannak. Harkov után azonnal támadásba lendült volna, amíg a szovjetek még nem készültek fel. A halasztással a Vörös Hadsereg időt nyert, hogy Kurszknál szuperbiztos erődrendszert építsen ki. De a Wehrmacht a versenyt nemcsak a Vörös Hadsereggel, hanem a nyugati szövetségesekkel szemben is elvesztette.

c) **A meglepetés elmulasztása.** Kiderült, hogy a Vörös Hadsereg nemcsak a támadás irányát, de időpontját is tudta. A német tankok hatalmas aknamezőkre futottak pontosan a tervezett támadási irányokban, és jól előkészített védők vártak rájuk.

d) **A frontális támadás erőltetése az ellenség legerősebb pozíciója ellen.** Ahelyett, hogy a németek fegyverzetük taktikai fölényét kihasználták volna a mozgó harcban, közvetlen erőátadást indítottak egy nagyon korlátozott térben, azaz „anyagcsata”, egy „gépesített Verdun” zajlott le.

e) **A szövetségesek szicíliai partraszállása kétfrontos háborúra készítette a Wehrmachtot.** Ettől kezdve meg kellett osztania erőit különböző frontok között. A valóságban azonban a többfrontos háború már jóval korábban megkezdődött. Németország már régóta háborút vívott a nyugati hatalmakkal a tengeren és a levegőben. A német légvédelem és a vadászok zöme a hazai légtérrel védte az angol és amerikai bombázók ellen.

Az északi szektor helyzete július 5-11. között

1943 márciusától a németországi védelem vadászrepülő-veszteségei meghaladták a keleti frontéit. (A hazai légtér vesztesége a kurszki veszteségeket is meghaladta). A Luftwaffének a szicíliai partraszállás a harmadik frontot jelentette, és növelte a veszteségeit. Július–augusztus folyamán keleten 702 gépet veszített, a többi fronton viszont 3504-et.

7. Konklúzió

A keleti front fordulópontjait *David Glantz* a következőképpen foglalta össze: Az 1941-es moszkvai vereség azt mutatta, hogy a Barbarossa-hadművelet kudarcot vallott, és Németország nem nyerheti meg a háborút *Hitler elképzelései szerint*. A Vörös Hadsereg sztálingrádi győzelme bebizonyította, hogy Németország *semmilyen*

körülmények között nem nyerheti meg a háborút. 1943 nyarán a kurszki csata megerősítette, hogy Németország *bizonyosan* elveszíti a háborút. Kurszk után két kérdés maradt csak: mennyi ideig tart a háború, és mennyi veszteséget okoz még a németeknek? ■

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg

**Ady Endre Városi Könyvtár,
Munkácsy Mihály utca 9.
Cserba Optika,
Batthyány Lajos utca 18.
Tourinform Iroda,
Baja Marketing Kft.
Szentháromság tér 11.
Gazdabolt
(Baja, piacssarnok)**

Előfizetési felhívás

A Bajai Honpolgár lapszámainak ára évenként át nem emelkedett.

Az utóbbi időszak jelentős áremelkedései azonban bennünket is lépéskényszerbe hoztak, így 2023-tól mi is emelésre kényszerültünk, ám bízunk abban, hogy hűséges olvasóink így is kitartanak mellettünk, hiszen egy lapszámunk ára még ezután is olcsóbb lesz egy korsó sör áránál.

Áraink 2023. január 1-jétől a következőképpen változnak:

- Egy lapszám ára **400 Ft** lesz (dupla lapszám **800 Ft**),
- Éves előfizetés helyben (házhoz szállítással) **5300 Ft**,
- Éves előfizetés Magyarországon (postaköltséggel) **9800 Ft**,
- Éves előfizetés külföldre (postaköltséggel) **23 000 Ft**,
- Az online előfizetés **5000 Ft** -os díja nem változik.

Kérjük szíves megértésüket, maradjanak velünk ezután is!

A Bajai Honpolgár szerkesztősége és a Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma

„Egy emlékház vezetését nemcsak a képek kezelése jelenti...”

Kollárné Éber Orsikával a családi örökségről, az Éber-ház történetéről és kulturális szerepéről

■ **KOLLÁRNÉ ÉBER ORSIKA** előbb tudta, aztán meg is tanulta a szakmáját, és hozzá még nagyon sok minden mást is. Beleszületett a patinás bajai Éber művészfamíliába, ami egyszerre lehetett áldás és teher, hiszen ennek a névnek mindig is meg kellett felelni, neki azonban ez maradéktalanul sikerült. Évtizedeken át vezette az Éber-emlékházat olyan hozzáértéssel (és szeretettel), amely a Jókai utcai kúriát városunk egyik emblemikus kulturális központjává fejlesztette. És bár mára leginkább nyugdíjas éveit és családjá, unokái társaságát élvezzi – miközben sikerült megtalálnia méltó utódát is a ház élén –, de ha szükség van a segítségére, azonnal teszi a dolgát. Restaurátor, kurátor, közművelődési szakember: Kollárné Éber Orsika nemrég töltötte be 70. életévét, ez alkalomból idéztük fel gazdag, szép életpályáját. (A beszélgetés az Éber-házban készült.)

Kollárné Éber Orsika az emlékház kertjében

■ Sándor Boglárka

– Bajára állandó lakosként 1980-ban kerültem, addig Bácsbokodon éltem, ahol édesapám, *Éber Géza* állatorvosként dolgozott, mi pedig életvitelszerűen ott tartózkodtunk. Amikor beköltöztem Bajára, akkor édesapám testvéréhez, *ifj. Éber Sándor*hoz – nekünk Sanyi bácsi – naponta átmentem látogatóba. Ő látta meg bennem a készséget, hogy tovább tudnám vinni a házat. Akkor persze még nem emlékházban vagy múzeumban gondolkodott a család, csak fontosnak tartották megőrizni azt a gyűjteményt, amelyet a déd- és nagyszüleim gyűjtöttek és vigyáztak rá. Ebben festmények, bútorok, tárgyak éppúgy voltak, mint papírok, személyes iratok, okmányok. Sanyi bácsi gyakran mondogatta, hogy több köbméter írásos anyagunk van, amittől én rendszeresen elborzadtam. Persze, egyáltalán nem éreztem magamat felkészültnek, hogy őrizsem az örökséget és vezessem a házat, ő azonban jó pedagógusként pontosan tudta, hogyan tereljen ebbe az irányba. Minden alkalommal kényelembe helyeztük magunkat a karosszékbe – ha sokáig elmaradtam, és értem jött a férjem, akkor ketten hallgattuk –, ő pedig módszeresen mesélt a háziról, a családról történeteket, anekdotákat. Rendkívül szuggesztív ember volt. Amikor végül előállt azzal, hogy szeretné, ha én vezetném a házat, nemet mondtam, mert úgy éreztem, erre nem vagyok képes. Hiszen vidéken felnőtt gyerek voltam, és igaz, hogy gyakran látogattuk a nagymamát, de gyerekként nekem a képek és a család története egyáltalán nem volt fontos, másra figyeltem, ahogyan a gyerekek általában. Sanyi bácsi azonban ezt akkorra már megbeszélte a testvérével, *Anci néni*vel (*Éber Anna* festő) is, és elkezdődött a felkészítem a feladatra.

– Mikor kezdted el a munkát?

– Még a családhoz tartozott a ház, amikor 1980-ban elkezdtem tevékenykedni, 1984-ben megszületett a szerződés, hogy a gyűj-

teményt átadjuk a városnak. Ebbe a teljes család – a hét Éber-testvér és a gyerekeik – beleegyezett. Egységesen döntöttek, mindenki így látta jónak és biztosítottak, hogy egyben maradjon a gyűjtemény. Így valóban szép egységet alkot. Én nem szeretem a házat csak emlékhelyként meghatározni: szerintem sokkal inkább olyan fészke a képzőművészetnek, hogy aki ide betoppan, már néhány percnyi itt tartózkodás után el is hiszi, amit lát, és átérzi, milyen volt a művészek élete a századfordulón. Akkoriban Baját a polgári életforma jellemezte, amelyet ez a ház a mai napig is nagyon szépen képvisel.

– Később hogyan alakult a ház sorsa?

– Először, 1984-től a *József Attila Művelődési Központ*hoz tartozott, én is itt lettem alkalmazott. A város ugyanis csak úgy tudta fenntartani, hogy intézményi fennhatóság alá helyezte. 1988-ban azonban a művelődési háznak már annyira kibővült a tevékenységi köre, hogy gondot okozott a fenntartás, így *Kőhegyi Miska* bácsi – az akkori múzeumigazgató – javasolta, hogy a *Türr István Múzeum* vegye át. Gyakorlatilag így voltam én Baján, ebben a házban több intézmény alkalmazottja is, miközben el sem mozdultam. 1985 októberében adtuk át a házat a városnak. Az év nyarán halt meg Sanyi bácsi, épp akkor, amikor az egész ház ki volt pakolva, mert az átrendezésre, megnyitásra készültünk. Ehhez kaptam segítséget a művelődési háztól, és végül igen szép ünnepség keretében meg is nyitottuk. Akkoriban teljesen más világot éltünk, elég sok kritika is érte az Emlékház megnyitását, magas helyekről is. *Dr. Gajdócsi István* Bács-Kiskun megyei tanácselnökként támogatta a hely a létrejöttét. Emiatt őt is elmarasztalták, mert a város inkább tehernek érezte a fenntartást. Nem is volt könnyű kialakítani, de bejáratni, megismertetni sem. Aztán egyszer csak elkezdtek jönni a látogatók, sokan. Nekem akkor még nem volt semmilyen művészettörténeti felkészültségem.

Sanyi bácsi nyugalmazott főiskolai tanárként, festőművészként igyekezett felkészíteni a feladatokra, de arra nem tudott, hogyan kell a látogatókkal, a nagyközönséggel állandóan kommunikálni, ebbe közben bele kellett jönnöm. Anci néni pedig levélben küldte a maga instrukcióit, időnként el is jött, hogy lássa, hogyan haladunk. A néprajzhoz még kevésbé értettem, de ezen a téren végül nagy hasznát vettem annak, hogy vidéken nőttem fel, ahol édesapám révén minden házban szívesen láttak, így tanúja lehettem annak, hogyan éltek az emberek. Az aktív időszakom 1983-tól 2019-ig tartott, de időnként a covid-időszak alatt is besegítettem. Igaz, nem voltunk nyitva, de bizonyos dolgokat tudtunk javíthatni.

– Gyakran hallottalak arról mesélni, hogy Sanyi bácsi hirtelen ment el, nem tudta befejezni a felkészítéset. Ezt nem lehetett könnyű megélni...

– Úgy szeretne volna átadni a házat a városnak, hogy minden rendben legyen. Épp akkor pakoltuk ki az utcai traktust önkéntesekkel, diákokkal, családtagokkal; a szemben lévő szomszédhoz vittünk át mindent, közben tervrajzokat készítettünk. Sanyi bácsi hirtelen, munka közben kapott infarktust. Egyedül maradtam a feladattal. Eldönthettem, hogy most összeroppanok, vagy inkább állok elébe. Sanyi bácsi megtanított olyan dolgokra, hogyan kell egy képpel foglalkozni, javítani, restaurálni, mit hogyan kell vinni egy kiállításra, de közben mi valóban abban a hitben éltünk, hogy lesz még közös időnk. Egy ház vezetését nemcsak

a képek kezelése jelenti, hozzá tartozik még ezer dolog: kutatás, dokumentálás, kapcsolatépítés; el kell hitetni a betérő emberekkel, hogy van közük a művészethez! Erre már nem tudott megtanítani. 1905-ben a nagyapám, *id. Éber Sándor* még idehívta a művészeket, kiállítás szervezett. Őt freskófestőként tartják számon, holott a pályája ennél jóval sokrétebb, *Székely Bertalan* tanítványa volt a Millennium ideje alatt. Akkoriban Pesten a nagy palotákat, bérházakat freskókkal díszítették, vidéken viszont ezt még nem ismerték. A tanítóképző falára festette az első freskóját 1906-ban (1911-ben már volt róla híradás egy újságban).

Közben Londonban is járt, visszaérkezve egyházművészeti pályázaton indult el, majd onnan kapott megbízásokat. Nem mindegy, hogy egy művészhatározat hogyan mutatunk be, akár 1985-ben, akár 2023-ban! Most sem könnyű *Annának*, hiszen olyan embereket kell megszólítani, akik már kevésbé járnak műzeumba, mert minden a számítógépen zajlik. Mindig meg kell újulni. Szerintem annak, aki itt dolgozik, mindig kell hogy legyen célja. Nem lehet megállni ott, hogy feltettük a képeket a falra!

– *Hogyan emlékszel vissza a gyerekkorodra?*

– Vidéken nagyon szabadon éltünk. Tipikus falusi kislány voltam. Bár nem kötöttek gyökerek a faluhoz, nagyon szerettem az ottani embereket és gyerekeket. Akkoriban egy állatorvosnak nem az volt a feladata, mint manapság, hogy megnyitja a rendelőjét és odaviszik a beteg állatokat, hanem főként különféle oltásokat adott be házaknál. A szüleink úgy neveltek, hogy nekünk, gyerekeknek – öten voltunk testvérek – kellett mennünk jelezni a házaknál, hogy mikor érkezik apánk, és melyik állatot zárják majd be. Így megismerhettem az egész falut. (A nagyobb testvéreim már segítettek is baromfioltásban.) Ennek következtében nagyon nyitott, mozgékony és ragaszkodó ember lettem, a mai napig is, ha ki megyek Bokodra, találom kedves ismerősöket. Gyerekként is mindenre kíváncsi voltam, rá tudtam csodálkozni a munkákra, a meszelésre, a házakban a szöttekésre, a tisztaszobára. Mi nem így éltünk, ezért számomra különlegesnek tűnt. Szerettem a falusi esküvőket, lakodalmakat is. Gyermekkorom másik meghatározó élménye, hogy volt egy nyaralónk a Balatonon, ott tölthettük a nyarakat: alighogy befejeződött az iskola, már mentünk, és szeptemberig ott voltunk. Ez az abszolút szabadságot jelentette számunkra. Édesapám viszont korán meghalt, én 14 éves voltam, és akkor minden megváltozott: a nyitott, vidám kislány befelé fordult. Édesanyám ott maradt a sok gyerekkel, akik még nem fejezték be az

iskolát. Amikor bekerültünk Bajára gimnáziumba, nem is támogattak, azt sugallva: a polgári családok gyerekei inkább ne tanuljanak. Ez rám nagy nyomást helyezett. Visszagondolva: a gyerekkoromat a kettősség jellemezte. Édesapám nagyon szigorú, de következetes volt. Autóval közlekedtünk, mindig legalább négy gyerek volt velem, útközben mindig mesélt, hogy ne csicseregjünk. Tanított, beszélt történelemről, irodalomról, de a családról is. Emlékszem, Bácsbokodról Csávoly felé jöttünk be, és a csávolyi iskola előtt elhaladva mindig megjegyezte: „*Előjött!*” Vagy azt: „*Nem jött elő!*” Sokáig nem tudtuk, mire gondolhat, míg egyszer rákérdeztünk. Kiderült, hogy a csávolyi iskola homlokzatának két oldalán van egy-egy kép, amelyet nagyapám festett, de abban az időben (50-60-as évek) ezeket mindig lefestették. A freskó azonban a meszet egy idő után ledobta, és édesapám mindig nézte, hogy épp látszik-e vagy sem. Otthon mindenről beszéltünk, de minket nem terheltek az akkori rendszer nehézségeivel, így ezekkel én nagyon későn szembesültem. Gyerekként mindenki felé nyitott lélekkel fordultam, és előfordult, hogy csak évtizedekkel később jöttem rá, hogy talán nem mindenkivel kellett volna.

Jó gyerekkorom volt, a szüleim igyekeztek mindent megadni, mellette pedig ott volt az Éber család, némi kontraszttal. Édesapám magánállatorvosként maga döntött a munkájáról, viszonylagos anyagi jólétben éltünk az akkori körülmények között. Édesanyám, *Vattay Berta* szülei Erdélyből származtak, s Trianon után vagonba összehajszolva érkeztek Magyarországra. Nagyapám orvos szeretett volna lenni, de a vasúthoz került, mert az lakást és biztos megélhetést adott, végül állomásfőnök lett. Utolsó állomáshelye Bácsbokodon volt. Édesapám itt ismerte meg édesanyámat, aki igen fiatal, mindössze 16 éves volt, amikor hozzáment feleségül. Később bánta, hogy nem végezte el a tanítóképzőt, de háztartásbeliként az volt a feladata, hogy nevelje a gyerekeit. Hét gyereket szült, kettő még csecsemőkorában meghalt, ötünket nevelt fel. Ha bejöttünk Bajára, teljesen mást éltünk meg: itt volt a nagymama, Sanyi bá-

Szüleivel és testvéreivel

csi és a nagynénem, aki a háború után négy gyerekkel maradt egyedül. Szűkösebb volt az élet. Itt is nagy szigor volt, és amikor bejöttünk, édesapánk mindig a lelkünkre kötötte, kivel hogyan kell viselkedni. Szerintem ma is nagyon fontos a család szerepe, nem szabad kiélezni a különbségeket, csak fogadjuk el és segítsük egymást.

– *Édesapád miért lett éppen állatorvos?*

Szerette az állatokat. Gyerekkorában gyakran látogatta a szekszárdi nagymamáját, ahol sok kisállattal játszott. Nagybátyja, *Éber Géza* Fekeden szolgált lelkészként, fotónk is van arról, hogy ott is mindig kisállatok vették körül, és egyszer egy szárnya törött galambbal gyalog hazaindult. Nagyon erős volt benne az állatok iránti szeretet. Egyébként remekül rajzolt. *Előd* bátyám szintén állatorvos lett, és az állatorvosi egyetemen még találkozott édesapánk remekül kivitelezett mikrobiológiai rajzaival, amelyek ott sorakoztak az intézmény falain (1973). Nagyszüleim életében elég sok anyagi nehézség adódott, mind a hét gyerekük továbbtanult, és problémát okozott, hogy a trianoni idők után az infláció következtében nehéz helyzetbe kerültek. Bár a szekszárdi dédszüleim jómódú emberek voltak, a pénzük tönkrement. Amikor nagyapám egy-egy freskót készített, mindig egy évre előre tervezett, és az egyháznak sem volt mindig pénze, hogy azonnal kifizesse. 1922-ig volt a Tanítóképezde tanára, utána úgy döntött, hogy csak a művészetnek fog élni. Azt is tudjuk, hogy a szerb megszállás alatt nem írta alá a szerb kormány nyilatkozatait, és néhány pedagógussal együtt harcolt azért, hogy a bajai tanítóképző valamilyen formában megőrizze a magyarságát. A megítélésének ez sem tett jót. Édesapámat szülei katonai pályára szánták, ő helyette az állatorvosi egyetemre iratkozott be, ezt szülei is meglepetéssel vették tudomásul. Ennek természetesen anyagi vonzata is volt.

– A tanulmányaidat hol kezdted?

– A bajai III. Béla Gimnáziumba kerültem be, mint a családtagjaim nagy része. Én már a szakadik Éber-gyerekként tanultam ott, de akkor már nem volt ott támaszként az édesapám, ezért az érettségit követően nem tanultam tovább. Nem akartam harcolni. Végül később, munka mellett végeztem el sok mindent. Adig is restauráltam, amiről nagyon sokan úgy gondolták, hogy ehhez végzettség nélkül nincs jogosultságom. Pedig Sanyi bácsitól alaposan megtanultam, de nem volt róla papírom, ezt többször a szememre is vetették. Amikor már vezettem a házat, és előadásokat tartottam, akkor is többen szóvá tették. Már a múzeum alkalmazottja voltam, amikor *Bodnár Éva*, a Nemzeti Galéria művészettörténésze látta, hogyan dolgozom, és rákérdezett, miért nem végzem el a restaurátorképzőt. Kőhegyi Miska bácsi akkor azt mondta, hogy erre a pályára inkább fiúkat szánnak. Később, amikor *Merk Zsuzsa* lett a múzeum igazgatója, elmentem egy műtárgyvédelmi asszisztens alaptanfolyamra, hogy végre megszerezsem a papírt is. Utóbb kicsit megcsappant az emlékház látogatóinak száma, és gondolkodtam, mihez kezdjek. Akkor elvégeztem a tanítóképzőn a művelődésszervező szakot, kimondottan művészeti menedzsment specializációval. Később még több képzést és tanfolyamot elvégeztem.

– Ezek mennyit adtak hozzá a megszerzett tudásodhoz?

– Mindegyiknek volt haszna. Nagyon korán, szinte elsőként a környéken elkezdtem például a múzeumpedagógiai foglalkozásokat. Ezek eredménye volt az is, hogy csatlakoztunk a *Múzeumok éjszakája* országos rendezvényhez. Erkölcsileg ma is azt vallom: javítani, restaurálni csak akkor szabad, ha az ember ismeri az adott tárgynak az értékét, ha tudja, hogyan készült. Volt olyan munka is, amelyet nem vállaltam. Az Éber-képekkel viszont sosem volt semmi gondom, hiszen tudtam, milyen anyagot használtak a művészek, ismertem az ecsetkezelésüket; láttam, Sanyi bácsi milyen rétegekben viszi fel a pasztellt, hiszen jártam vele képeket festeni is abban a két-három évben, amelyet intenzíven együtt tölthettünk. Meg kell érteni, hogy mikor mit akart visszaadni a művész, ehhez érettség is kell. Sanyi bácsinak voltak olyan tanítványai, akár az építőipari technikumból, akár a gimnáziumból vagy a pécsi ciszterektől, akik még tíz évvel ezelőtt is visszajártak ide. *Éber Gyula Alán* ciszter szerzetes nagybátyám Pécssett tanított, nagyon agilis személyiség volt, az ő tanítványai is gyakran jöttek megnézni a házat. Ezek nekem mindig nagy élmények voltak.

– Mennyit változott a ház az évtizedek során?

– Szerkezetileg semmit, csak a képanyagot szoktuk változtatni. Az egész ház külsőben és belsőben Sanyi bácsi akaratának megfelelően megtartotta azt a polgári berendezést, amely mindig is jellemző volt rá. A 60-as évek előtt ez lakott ház volt, az utcai front szolgált lakrészként, a hátsó traktus pedig műteremként. Az akkori életvitelre jellemző polgári kisugárzást akartuk és akarjuk megőrizni. A polgárságnak nagy szerepe volt abban, hogy ezek a kisvárosok ilyen formában tudtak fejlődni, Baja pedig sokkal inkább polgár-, mint mezőváros volt. Működött a tanítóképzője, itt voltak a ciszterek: a század elején már iskolavárosként tartották számon, szépen tudott fejlődni. A kereskedelem persze jelentősebb volt, de a polgárság is nagyon sokat tett hozzá, és ennek megvolt a maga életformája, viselkedési formái, ami itt tartotta vagy visszahozta a fiatalokat, ami a jelennek is nagy feladata lenne. A kiállításoknak ez is a szerepe.

– Van arról adat, hogy mekkora az Éber-életmű, és ebből mennyit birtokoltok ti intézményként?

– Az összes anyagról nincs ilyen kimutatás. Azt tudjuk, hogy nagyapámnak 22 templomban, iskolában vannak freskói. 1926-ban volt a Nemzeti Szalonban egy nagy kiállítása, ahol 126 képet mutatott be, de addig is nagyon sok portrét készített, amelyek családokhoz kerültek. Általában a nagy, monumentális munkákra készült. Sanyi bácsi viszont termékeny festő volt. Fiatal korából még most is visszakerül egy-egy kép, nemrég például a bátyám hozott Pécsről két visszavásárolt képet. Neki több száz képe lehet még magángyűjteményekben. Szívesen festette például a Dunát. 1930-ban került ki a Képzőművészeti Egyetemről, és

az 1940-ig tartó időszaka nagyon változatos volt. A háborúban sok barátját elveszítette, főleg zsidó származású embereket. '56-nak is tevékeny részese volt, akkor is sok diákja, barátja hagyta el az országot, ő pedig emlékül megajándékozta őket bajai tájképekkel, amelyeken azért nem szerepeltek figurák, hogy mindenki beleképzelhesse magát. (Ausztráliától kezdve az Egyesült Államokig, de Németországba, Ausztriába, Svájcba is kerültek képei.) A következő generációnak már nem biztos, hogy ugyanazt jelentik, ezért is kerülnek időnként vissza. Előbukkannak hagyatékából, esetleg az örökösök nem tudnak már ezekkel mit kezdeni, mi pedig nem akarjuk, hogy elveszenek, hanem visszagyűjtjük őket. Viszont azt is támogatom, hogy egy-egy kép tényleg csak akkor kerüljön vissza, ha valóban nem becsülik, vagy nem tudnak vele kezdeni bármit is, mert azért nem rossz dolog, ha a képek kint vannak, akár galériában, akár magángyűjtőknél, az ország vagy a világ bármely pontján, hogy a képzőművészetben jelen legyen az Éber család művészete. Minden képet nem szeretnék visszagyűjteni, de persze, a nemrég megszerzett stációképeknek a múzeum tulajdonában van a helye! Rengeteg képnek tudjuk a helyét, hogy hová került, de sok mindent nem tudunk már követni. Nemrég is visszakerült egy portré, amely a 30-as évek végén készült. A kép modellje már nyilván nem él, aki megörökölte, annak túl sokat nem mond, és ma már nem divat egy portrét csak úgy a falon tartani. Egykor portrét is csak a tehetősebb emberek festettek magukról, utána kezdte ezt a polgárság is. Nagyapám is emiatt készített rengeteg portrét. Az sem mindegy, hogy valaki jó szándékkal visszaadja a képet, vagy felkínálja megvásárlásra. Ez fontos szem-

Restaurálás közben

pont, hiszen a múzeumnak sincs akkora kereke, hogy mindent meg tudjon vásárolni. Az emlékház anyaga természetesen leltározott, azonosított.

– *Az ágasbogas rokonságból ki mennyire tekinthet magának a házat, mennyit tesz hozzá?*

– Az Éber-házban megszervezett rendezvényeink a családot is összehozzák. Tavalyelőtt, a Múzeumok éjszakáján a gyerekek egy régi családi fénykép alapján beöltöztek, ez nagyon emlékezetes maradt. A következő generáció is reményteljes. Én vagyok a legfiatalabb az unokák között, a dédunokák már kevésbé ismerik a család történetét, de mindenkinél eljön az a pillanat, amikor elkezd érdeklődni. Amikor a tanulmányaimat végeztem, azt is kutattam, melyik az az életkor, amikor az ember elkezd keresni a múltját. Akkor még a 30-as életek elejére tevődött, most viszont úgy látom, ez kitolódik a 40-es korosztályra. De mi ezért nem keseredünk el. Az unokatestvéreim, akik még ismerhették a nagyszülőket, nagybácsit, nagynénit, jobban kötődtek, és aki teheti, eljön, amikor csak tud. Mindent együtt tudtunk létrehozni. Sanyi bácsi halála után a nevelt fia, dr. *Pintér Alán*, aki sokat élt külföldön, hazatérve 1985-ben felvetette, hogy az örökségünkben hozunk létre egy alapítványt. Meg is tettük, a család minden tagjának egyetértésével. Az volt a célunk, hogy két évente díjazzuk azokat a bajai embereket, akik sokat tettek a városért a képzőművészet, a zene és a nevelés terén. Annak idején nagyapánk, Sanyi bácsi és Anci néni is részesült támogatásban, amelynek összegéből kicsit ki tudott tekinteni a világra, amely egyben elismerést is jelentett számukra. Ezt akartuk követni helyi szinten. Az alapítvány kuratóriumában helyet kapott a tanács közművelődési osztályának és a művelődési háznak a képviselője, egy családtag, illetve a tanítóképző és a múzeum mindenkori igazgatója. Végül 2001-ig működött ez az alapítvány, utána átalakult, de úgy gondolom, ez erkölcsileg sokat adott akkoriban a jutalmazottaknak.

– *Hogyan jelölted ki az utódodat a ház élére?*

– Örülök annak, hogy kívártam a megfelelő Unokahúgomat, Éber Annát jó ideje figyeltem. Eljött a rendezvényeinkre, érdeklődő volt és támogató. Nekem fontos volt, hogy mindazt, amit Sanyi bácsitól megtanultam, át tudjam adni valakinek a családból. Bármikor idejöhetne valaki dolgozni, és valószínűleg nem dolgozna rosszabbul, mint mi, de akkor ebből a házból valami hiányozna! Anna szerintem eleinte ugyanúgy volt ezzel, mint én, amikor Sanyi bácsi közölte velem a döntésüket: hezitáltam, és ez jó! Voltak kételyei, nem is szabad azonnal magabiztosnak lenni, mert akkor az ember megfélemledik arról, hogy mindig kell

fejlődni, tanulni, hozzátenni. Most már minden teljesen másképp működik. Amikor én kezdtem, még sehol nem volt az informatika. Volt egy százéves írógéppünk, azon írtam, ha éppen kellett valahová egy kérvény. Verbális közléseink voltak. Megszólítottunk embereket, és én ezt mai napig hatásosabbnak tartom, ha bárkit személyesen hívunk meg, akár szóban, akár meghívót küldve. Tudom, hogy interneten ez sokkal gyorsabb, de egy személyes megkeresés után az ember érzi, hogy az fontos. Sokszor ki is vittem a házból kiállításokat. Sosem akartam bezárni ezeket a képeket, fontos volt, hogy másik kiállítóhelyen is megmutassuk őket, ez másfajta látásmódot is eredményezett. Bár ezt itt is megtesszük: a műteremben minden évben új kiállítást állítunk össze. Ha van koncepciónk, akkor mindig tudunk valami újat mutatni, hiszen a három művész életműve erre bőven ad lehetőséget. De az sem volt idegen, hogy meghívtuk ide a kiskunhalasi csipkekiállítást. Ha idejében összeállítunk egy tervet, van idő felkészülni, és jó anyaggal kiállni a közönség elé. Minden kiállításunk sok érdeklődőt vonzott, aminek mi nagyon örülünk. Mindig voltak emberek, akik visszaigazolták, hogy ez a ház alkalmas a zene, a művészet, a képzőművészet összes területének meghitt bemutatására. Anna most ennek folytatója, nagy szervezőkészséggel sikeres rendezvényeket hoz létre.

– *Hogyan látod a jelenlegi feladatokat?*

– Anna beváltotta a hozzá fűzött reményeimet, bár teljesen más szempontból közelít meg dolgokat, de mindig nyitott arra, amit mondok. Negyedik éve van már itt, máris nagyon sokat tett. Neki már másik korosztályt kell meggyőznie arról, hogy érdemes idejönnie, a képek iránt pedig maximális figyelmet mutat. Fiatalos lendülete, ambíciója sokat lendít előre, a múzeumtól is sok támogatást és lehetőséget kap, amelyekkel jól él. Amikor idejött, már kiment a diplomákba, megnézni a nagyapám által készített freskókat. Volt, ahová együtt mentünk ki, volt, ahol elkeseredtünk, látva, mivé vált, de amikor kimegyünk, és a helyi közösség elmondja, hogy nap mint nap ezek előtt imádkoznak, ezek nekünk mindig adnak egy-egy újabb inspirációt. Még mindig keresi az adatszolgáltatókat, bár nekem ez könnyebb volt, mert korban még közelebb álltam hozzájuk, és gyakran betértek hozzám információkkal, amelyeket én memorizáltam, aztán rendszereztem. Anna ezeket már tudja rögzíteni, és még mindig kutatja a különféle mozzanatok, amelyek hozzátartoznak a család történetéhez.

– *Milyen emlékezetes látogatók fordultak meg itt?*

– *Rapcsányi László, Lukin Laci* bácsi, *Katanics Mária* is gyakran betért hozzám, ha Baján járt, de úgy voltam vele, hogy ismeretlenül is bárki bejöhet. Egyszer – még igen fiatal voltam – járt itt egy házaspár, nem volt különösebb kívánságuk, csak körbe akartak nézni. Körbevezettem őket, meséltem az utcafronton lévő képekről, az úriember pedig időnként megjegyezte, hogy az nem úgy van. Én kiálltam az igazamért. A műteremben ugyanígy történt, aztán megkérdezte, hogy ki vagyok. Mondtam, hogy a családhoz tartozom. Akkoriban nem volt szokásom külön bemutatkozni, mert nem akartam, hogy csak a családtagot lássák bennem, igyekeztem elvonatkoztatni az emocionális kötődéstől. A művészetre összpontosítva beszéltem a festő család képeiről. Itt végül is bemutatkoztam, és kiderült, hogy az úriember a Nemzeti Múzeum nyugalmazott igazgatója, akivel én vitatkozni mertem! Helyt adott a véleményemnek, és kérdezte, hogy mit végeztem. Mondtam, hogy nincs papírom arról, amire a nagybátyám megtanított. Végül úgy távozott, hogy nagyon elégedett volt velem. A Magyar Televíziónak is többször adtam hosszabb interjúkat, nagy dolognak számított, hogy felmerült, hogy az Éber családról kisfilmek készüljenek. Sanyi bácsiról 82-ben készült egy nagyon szép portréfilm, majd Anci néniről is '87 tájékán. Ha Bajára jött egy stáb, és szóba került, hol érdemes forgatni, ide eljöttem. Én ezt elismerésnek veszem, úgy érzem, volt benne részem.

– *Szerinted jelenleg mennyire ismert és elismert a ház?*

– A hétköznapi emberek körében talán kevésbé ismert, hiszen a művészek már nem élnek. Lassan negyven éve, hogy Sanyi bácsi sincs, márpedig fontos, hogy valaki jelen legyen az egyéniségeivel. Ő megkapó és közvetlen volt, akárcsak a nagyapám, mindenkivel megtalálták a közös hangot. Anci néni is ilyen volt, csak ő nem sokat élt Baján, ezért kevésbé ismerték. Megesik, hogy turisták érkeznek Bajára, érdeklődnek, hol van az emlékház, mert valahol látták, hogy van ilyen, és a járókelő nem tudja útba igazítani. Szerencsére tavalyelőtt kaptunk néhány táblát, hogy kitáblázzuk az útvonalat, ez is fontos. A városi közművelődés szintjén azonban elismert intézménynek számít, és a Türr István Múzeum részeként is sok támogatást kap.

– *A következő generációban lett művész a családban?*

– *Éber Margit* nagynéném egyik unokája, *Pintér Júlia* festő szakon végzett a képzőművészeti egyetemen. Rendeztünk neki itt egy kamarakiállítást néhány évvel ezelőtt. De vannak ügyes, jó szemű gyerekek, ahogyan édesapámnak is volt rajzkészsége. Nyilván

én is rendelkezem ezzel a képességgel, nem véletlen, hogy tudok restaurálni, de a művészi ambícióval születni kell, ahhoz belső késztetés kell. Szerintem a következő generációban is ott szunnyad a tehetség, és valószínűleg elő fog még jönni valamilyen szinten.

– *Mesélj a családotról!*

– Még Bácsbokodon éltem, amikor megismertem a férjemet, *Kollár Jánost*, aki agrár-mérnöknek dolgozott. Nagyon sokat segített nekem az Éber-ház dolgaiban is, az ő támogatása nélkül nem is ment volna. Viszonylag későn született meg *Iván* fiunk, ő Baján nőtt fel, szintén a III. Béla gimnáziumban tanult, *Mezeinél dr. Kopasz Mária* felkészítésével biológiából országos eredményeket ért el. Vizuális iskolába nem járt, az Éber család örökségét inkább teherként élte meg, nem akart rajzolni,

a sport jobban érdekelte. Mindig rengeteget tanult, és bár orvos lett belőle, az egyetemen ő is mindent le tudott rajzolni, amit kellett, de azt a maga akaratából tette. Mindenben velem volt, és nagyon jól tudott mindent a családról, de a szabadságában, döntéseiben sosem korlátoztuk. Jelenleg Budapesten él, feleségével, *dr. Demeter Ágotával* két gyermeket nevelnek, *Balázst* és *Lujzát*. (*Dr. Kollár Iván ortopéd-traumatológus szakorvos, az UTE csapatorvosa és az U 21-es korosztályos labdarúgó-válogatott munkáját is segíti – a szerk.*) Nyugdíjas éveinkben segítjük őket, sok időt töltünk náluk, ami számunkra nagy öröm. Erősítjük bennük a családi egységet, amit mi magunk is a legfontosabbnak tartunk.

– *Visszatekintve az elmúlt évtizedekre, mire vagy a legbüszkébb?*

– A gyerekekre mindenképpen, mert sikerült úgy felnevelni, hogy olyan mintát tudtunk adni neki, amelyből hosszú időn át fog táplálkozni és támaszt ad neki. Arra is nagyon büszke vagyok, hogy az örökséget, amelyet ifj. Éber Sándor festőművész (Sanyi bácsi) átadott, életben tudtam tartani, és bár nem művészi szempontból, de az Éber család hagyatékát élővé tudtuk tenni. Talán nincsenek egyéni nagy sikereim, de arra büszke vagyok, hogy meg tudtam rendezni a kiállításokat, a Múzeumi esték keretében mindhárom festőt bemutattam reprezentatív előadásokkal, a mindennapi embereknek is át tudtam adni valamit abból, amiért ők éltek, és talán arra is kicsit büszke lehetek, hogy mindez Bajának adtam. ■

Bajai Honpolgár-estek: jön a 6. évad!

Mayer János

Tempus fugit (repül az idő) – tartja a mondas, és mi sem bizonyítja ezt jobban, hogy szeptembertől már a *Bajai Honpolgár-estek* 6. évadának futunk neki. Pedig mintha most lett volna, hogy elindítottuk a sorozatot, és izgultunk azon, vajon lesznek-e érdeklődők, meg tudjuk-e szólítani, el tudjuk-e érni őket, és egyáltalán van-e közönsége városunkban az igényes tudományos ismeretterjesztésnek. Emlékszünk azokra a hangokra is, amelyek azt mondták, hogy a közéleti csatazajban, az olcsó szórakoztatás korában mindez senkit sem érdekel majd, ahogy arra is, amikor a rendezvénysorozat – mondván, konkurenciája más rendezvényeknek – megpróbálták agyonhallgatni, kis híján ellehetetleníteni is.

A fent említett kérdésekre ma már tudjuk a választ: van igény és közönség is, és szinte minden egyes előadás újabb rétegeket volt képes megszólítani. A károgóknak és rossz-akaróknak pedig szerencsére nem lett igaza, előadás-sorozatunk bőven megfér más rendezvények mellett, akár még azokkal egyidejűleg is; még sosem maradtunk közönség nélkül. Természetesen témáink, előadóink nem vonzanak hatalmas tömegeket, de nem is volt célunk a rekordok döntögetése; aki eljön, az valóban érdeklődő, nem pedig kényszerből odarendelt diák, az arcát megmutatni akaró sznob vagy éppen a rendezvényt saját önépítésére használó politikai szereplő. Ettől a rétegtől, az olcsó bulvártémáktól, a „nagy igazságokat” leleplező áltudósoktól mindig is távol tartottuk magunkat, és ezen nem is fogunk változtatni. Médianyilvánosság szempontjából ugyan úgy érezzük, hogy az estek

többet is megérdemelnének (főleg, ha látjuk, olykor kik kapnak kiemelt figyelmet), de ma már legalább mindig ott vagyunk a városi események között, és időnként a helyi sajtó is beszámol róluk. Örülünk annak, hogy elég sokan vannak, akiknek havi fix programját jelentik a Bajai Honpolgár-estek. Arra is büszkévé vagyunk, hogy számos, szakmájában hírneves előadót mi hoztunk először Bajára, ahogy arra is, hogy minden évben találtunk olyan, váro-sunkból elszármazott tudós kutatót, aki örömmel állt szülővárosa közönsége elé.

Kihívások érték persze a sorozatot: a covid miatt csaknem egy teljes évadot el kellett halasztanunk, egy másik félbeszakadt, a járvány idején elmaradt közönséget újra vissza kellett hódítani. A legutóbbi időkben pedig a gazdaság válsága, az infláció helyi hatásai kapcsán aggodhattunk, hogy tudjuk-e folytatni a sorozatot. Alapítványunk városi támogatása a korábbi évekhez képest csökkent, és néhány támogatónk pénztárcája is nehezebben nyílik meg manapság, de szerencsére az idei nyár elején fenntartó kuratóriumunk felelősséggel adhatta áldását arra, hogy a sorozatot folytatni kell.

A Bajai Honpolgár-estek tervezett tematikája
2023/24

2023. szeptember vége: **dr. Klacsmann Borbála** történész: *Emberi történetek a holokauszt idejéből*
2023. október: **dr. Székely Melinda** ókortörténész, klasszika-filológus: *Női szerepek az ókori Rómában*
2023. december **dr. Köfalvi Tamás** történész: *Oklevéladás és írásbeliség a középkori Magyarországon*
2024. január/február: **dr. Ivaskó Livia** nyelvész: *Szavakban rejlő erő – Hogyan tanulhat újra beszélni, aki afáziássá vált? Agyi sérülést, stroke-ot követő terápiás lehetőségek a páciens és a hozzátartozó szempontjából*
2024. február/március: **dr. Frauhammer Krisztina** néprajzkutató: *Vágyak és imák, az imádkozás alakzatai a néprajztudományban*
2024. március/április: **dr. Szegedi Péter sporttörténész**: *A magyar futballnagyhatalom születése (1900 – 1938)*
2024. április/május: **dr. Bombitz Attila** irodalomtörténész: *Érintkezések a modern osztrák és magyar szépirodalom között*

A 2023/24-es szezonra összesen 7 előadást tervezünk. Az anyagi okok mellett az is a csökkentés mellett szól, hogy bizonyos hónapokban igen nehezen mozdítható a közönség, mint ahogy az is látható, hogy nem minden tematika mentén lehet egyforma nagy érdeklődést várni. (Bár hogy éppen melyik téma az, amely nagyobb publikumot vonz, annak titkát eddig nem tudtuk megfejteni.) Az idei évadban ismét lesznek eddig „elhangyolt” szakterületek (modern irodalom, ókortörténet), abszolút aktuális, új kutatások eredményei, az előadók között pedig ismét lesz bajai kötődésű (*Ivaskó Livia*), de olyan is, aki még sosem járt Baján tudományos céllal. És az is feltűnhet, hogy különböző generációkhoz tartozó tudósokat hallhatunk a pályája elején járóktól a középgeneráción át a már

befutott egyetemi tanszékvezetőig. (A tervezett tematikát a keretben olvashatják.) Nagyon büszkék vagyunk arra, hogy mindannyian örömmel fogadták felkérésünket (többen közülük teljesen ismeretlenül is), mert ez azt jelzi, hogy rendezvényesorozatunknak rangja van, az elmúlt évek előadóinak veretes névsora tudatja: a Bajai Honpolgár-esteket komolyan kell venni. Elmondhatjuk azt is, hogy az előadásokat – néhány apróbb bakit leszámítva – nem kísérte balszerencse, és nívós produkciókat jelentettek szakemberek és laikusok számára is.

Az új szezonra azt ígérhetjük, hogy ebből a színvonalból, változatosságból, igényes szervezésből a jövőben sem engedünk, így aki a csütörtök vagy péntek estéjét ránk szánja, tartalmas programban vehet részt. Fontos

elmondani, hogy támogatóinknak köszönhetően az előadások továbbra is *ingyenesek* (bár az Alapítvány céljainak önkéntes támogatása természetesen lehetséges), a helyszín pedig továbbra is a méltó környezetet nyújtó *Ady Endre Városi Könyvtár*, munkatársai a szervezésben és lebonyolításban nyújtott segítségét nem lehet elégszer megköszönni.

Egy szó mint száz: várjuk Önöket a 2023/24-es szezon előadásaira is! A pontos címekért, időpontokért, egyéb tudnivalókért figyeljék a plakátokat, a városi programajánlót, Facebook-oldalunkat, lapunk és a könyvtár honlapját, illetve a könyvtár hírlevelét. A kétkedőknek, ellendrukkereknek pedig csak annyit: *Lumina in tenebris clariora sunt* (sötétben tündöklőbb a fény). ■

BAJAI FIATALOK SZÍNHÁZA 2023/2024-es (28.) színházi évad

MŰSORTERV

2023. szeptember 1. péntek, 20:30

CSAK PASIK

Vidám zenés est a Városházi esték keretében
Bajai városháza udvara
(elsőelyszín: Bácskai Kultúrpalota)

2023. szeptember 30. szombat (19:00);

október 1. vasárnap (15:00)

TISZTA SZÍVVEL

Zenés színházi kalandozás
Bajai Városi Színházterem

2023. október 7. szombat (19:00)

JAZZKÍVÁNSÁGMŰOR MAGYARUL 3.

A Sárík Péter Trió & Falusi Mariann jazz koncertje
–meghívott előadás
Turisztikai Központ

2023. november 3. péntek (19:00);

november 5. vasárnap (17:00);

2023. december 3. vasárnap (17:00);

december 6. szerda (19:00);

2024. május 10. péntek (19:00);

május 11. szombat (19:00)

CSILLAGNAK SZÜLETETT

Barbra Streisand élete és dalai
Turisztikai Központ

2023. november 24. péntek (19:00);

november 25. szombat (19:00);

november 26., vasárnap (17:00)

Antoine de Saint Exupéry: A KIS HERCEG

Színháték két felvonásban
Bajai Városi Színházterem

2024. április 20. szombat (19:00);

április 21. vasárnap (17:00);

április 26. péntek (19:00);

április 27. szombat (19:00);

április 28. vasárnap (17:00);

május 31. péntek (19:00);

június 1. szombat (19:00); június 2. vasárnap (17:00)

Kocsák Tibor –Somogyi Szilárd –Miklós Tibor:

ABIGÉL

Musical két felvonásban
Bajai Városi Színházterem

2024. június 6. csütörtök (18:00)

ÉVADZÁRÓ VIZSGAELŐDÁS

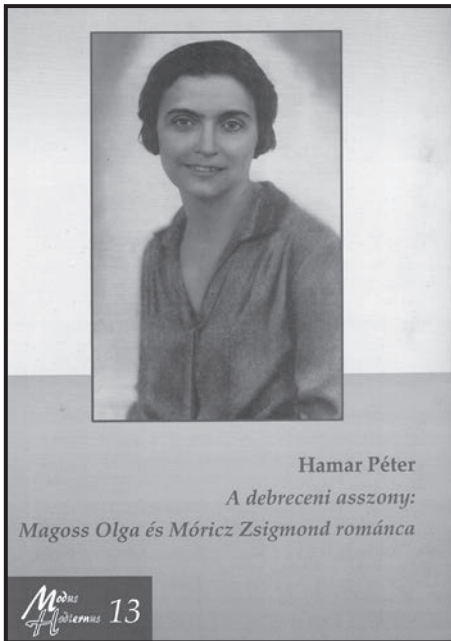
A Bajai Színistúdió növendékeinek gálaműora
Bajai Városi Színházterem

2024. július 1-7., 15-21.

19. BAJAI MUSICAL TÁBOR

Zenés színházi nyári tréning
BAFISZ Próbatere, Bajai Városi Színházterem

Az ismeretlen asszony Könyvismertetés

Mayer János

■ Átlagos gimnáziumi tanulmányok alapján az egyszerű halandó annyit tud *Móríc Zsigmond* magánéletéről, hogy első felesége (egyben nőalakjainak legfontosabb mintája) *Holics Janka*, míg a második *Simonyi Mária* színésznő volt. Az író életrajza iránt komolyabban érdeklődök – többek között *Hamar Péter* korábbi, *Móríc Zsigmond utolsó szerelme* c. könyvéből – azt is tudják, hogy az *Árvácskát* és a *Csibe-novellákat* ihlető *Litkei Erzsébet* és Móríc közötti viszony is jóval több volt annál, mint amit a tankönyvi életrajzok szűkszavúan állítanak. (Bár azért ma már viszonylag ismert, hogy „Csibe” Móríc által adoptált fia az író vér szerinti gyermeke lehetett.) Még kevésbé ismert Mórícnek *Magoss Olga*hoz fűződő kapcsolata, pedig ez „románc” közel két évtizedig, az író haláláig tartott, bár nem végződött házassággal, és gyermek sem született belőle. Talán érthető módon visszaemlékezéseikben az író lányai sem sokat foglalkoztak vele, így a „debreceni asszony” alakja némileg méltatlanul a háttérben maradt.

A Bajához máig ezer szállal kötődő irodalomtörténész-filmesztéta *Hamar Péter* legújabb könyvének tárgya ez a különös kapcsolat, amelynek története szerinte a Móríc-életmű némely darabjának megértéséhez is kulcsokat adhat. *Magoss Olga* (1893–1963) nemesi eredetű, valamikor jómódú debreceni családból származott, édesapja a város polgármestere volt. Az első világháború 2. évében, 1915-ben korán megözvegyült. Móríczal 1924 végén *Ady Lajoséknál* ismerkedett meg Debrecenben, ahol a költő öccse

ebben az időben tankerületi igazgató volt. Az író első házassága ekkor már komoly válságban volt; Jankától teljesen elidegenedett, a *Simonyi Máriával* folytatott viszonya még elég bizonytalannak tűnt. A Debrecenbe szabályosan elmenekülő, akkor 45 éves Móríc és a 32 éves fiatal özvegyasszony *Adyéknál* keveredett társalgásba egymással, és az író – amint azt naplójában utóbb megörökítette – azonnal felfigyelt a nőre. (Beszélgetésükből később egy tárca is született *A fekete ruhás nő* címmel.) Néhány hónappal később, miközben felesége harmadik, végül sikeres öngyilkossági kísérlete következtében élet-halál között lebegett, az író naplójában már arról elmélkedett, hogy „van, akit feleségül lehetne venni”, és aztán leírja *Olga* mindazon tulajdonságait, amelyek alapján az a „nyugodt, megértő életet” biztosíthatná az író és lányai számára. Ráadásul az esetleges házasság révén az általa egyébként is sokszor ábrázolt dzsentriréteget belülről is megismerhetné az író, tehát a frigy akár irodalmi szempontból is hasznos lehet. (Nagy dzsentriregényeit épp ekkortájt kezdte írni.) Az is igaz persze, hogy Móríc olaszországi gyászútjáról nemcsak *Olgának*, hanem a több érzéki gyönyört ígérő *Simonyi Máriának* is küldözgette leveleit és képeslapjait, vagyis egy ideig két vasat tartott egyszerre a tűzben. Ma már tudjuk, hogy – bár egy alkalommal Móríc *Olga* kezét is megkérte, de elutasított – a „verseny” végül is *Simonyi Mária* nyerte meg, aki 1926 nyarán hozzáment az íróhoz, és egy időre a debreceni asszonnyal meg is szakadt a kapcsolat.

Ám a két fél története sokkal bonyolultabb ennél, és *Hamar Péter* könyve végigkíséri a 18 éves kapcsolat teljes rekonstruálható történetét. Mindezt azért teheti meg, mert ha az irodalmi nyilvánosság sokat nem is tud a románcról, Móríc igencsak részletgazdag naplójából azért sok minden kiderül, nem is beszélve a két fél elképesztően bőséges, összesen 376 tétel számláló levelezéséről, amely korábban önálló kiadvány formájában is megjelent. (Igaz, a közölt anyagok hivatkozásából igazolható, hogy ennél is több levelet írtak egymásnak.) Ezek, valamint az *Olga*, illetve Móríc lányai visszaemlékezéseinek összevetésével és némi spekulációval állhat össze ennek a furcsa románcnak a története, amelynek be nem teljesülése végül láthatóan mindkét félnek fájdalmat okozott. Móríc ugyanis nem találta meg a boldogságot a vonzó, szexuálisan túlfűtött *Mária* oldalán, míg a talán túlzottan is visszafogott (*Móríc Virág* szerint egyenesen „frigid”) *Olga* egy idő

után teljesen magára maradvá, trafiktulajdonosként siratta élete elszalasztott lehetőségét. Persze az, hogy alkalmas lett volna-e arra a szerepre is, hogy irodalmi alapanyagot szolgáltatson az írónak, egyben (mint egykor *Janka*) kritikus is legyen neki, legalábbis kétséges: levelezésükből az derül ki, hogy Móríc számos művével, naturalista látásmódjával nem nagyon tudott mit kezdeni.

Bár kapcsolatuk Móríc második házasságával lezárulni látszott, levelezésük már 1928-ban újjáéledt, és az író – akinek új házassága erre az időre kezdett megromlani – az udvarló gesztusoktól sem riad vissza, bár sokáig érdemi válaszokat nem kapott ezekre. 1935-ben aztán újból megszorodik a szórványos találkozásokkal is kísért levélváltás a felek között, csak ebből az egyetlen évből 63 levelük maradt ránk, 126 nyomtatott oldal terjedelemben. És a történet eljut odáig, hogy a második feleségétől formálisan még el sem vált Móríc októberben megint megkérte *Olga* kezét; más kérdés, hogy a számos egészségi problémával küzdő, az író sajátságos életformájához igazodni nem kívánó asszony ezúttal is kosarat ad neki. (Állítólag összesen hétszer történt lánykérés.) A levelezés azonban ezután sem szakad meg, bár egyre több szó esik benne irodalomról, sőt az asszony némely, levélben megirt élményéből még novella is született. Móríc leveleiben továbbra is fenntartja a házasság lehetőségét, sőt a szerző szerint az író *Betyár* c. regényében kapcsolatuk egyfajta tükröképét írta meg, *Dea grófnő* pedig – általa is észlelt módon – *Olga* vonásait viseli magán. Pedig erre az időre Móríc életébe már belépett *Csibe*, és emiatt az író levélírói kedve igencsak lecsökkent, bár új kapcsolatáról eleinte diszkrétan hallgat levelezőtársa előtt, és később is csak erősen finomított változatban tájékoztatja a fejleményekről *Olgát*, aki kész elhinni a mesét a lelencsorból kinőtt prolektárlány jószívű felkarolásáról és gyermekké fogadásáról.

Úgy tűnik, 1940 körül inkább *Olgában* éledtek újjá az érzelmek, ő sokkal gyakrabban és többet is ír ebben az időszakban, de Móríc ezekre csak szórványosan válaszol; egyrészt el van foglalva új regénye munkálataival és a *Kelet Népe* szerkesztésével, másrészt talán nem is annyira fontos neki az asszony. (Van, aki pátyolgassa.) Igaz, amikor *Litkei Erzsinek* egy korban inkább hozzá illő udvarlója lesz, mintha az író ismét jobban érdeklődne *Olga* iránt (1942 márciusában egyszer még találkoznak is), de a magányosságtól ekkor egyaránt szenvedő két időződő ember kapcsolata

már semmilyen értelemben sem teljesedhetett be. Móríc 1942. szeptember 5-én bekövetkezett halála nemcsak írói terveinek, hanem a 18 évig tartó kapcsolatnak is végét vetett. A szerző szerint ha végre csakugyan egymásra találtak volna Olgával, az talán mindkettejük számára nyugalmasabb éveket hozhatott volna – de ezt már sosem tudjuk meg. Az egyébként – levelei tanúsága szerint is – sokat betegeskedő Magoss Olga 21 évvel élte túl Mórícot, az író hozzá írt leveleit eladta az Akadémiának, és 32 oldalon megírta visszaemlékezéseit az akkor már pusztán barátságként említett kapcsolatukról. Mindezekből az is kiderül, hogy az önmagával is sokat vívódó asszony bizonyos írói erényekkel is rendelkezett, ha Móríc vagy akár a legjobb kortárs női írók nagyságához nem is volt mérhető.

Ez a könyv tovább árnyalja mind a Móríc-életrajzot (hiszen eddig széles körben nem ismert aspektusok jelennek meg benne), más-

részt az írói életművet is (minthogy több mű keletkezéstörténetéhez és értelmezéséhez ad fontos támpontokat). A művek önértékén, Móríc életművének általános megítélésén persze nem változtat, hiszen a remekművek (pl. Sárarany, Árvácska) attól még nagyszerű alkotások maradnak, hogy Magoss Olgának igazából egyik sem tetszett, és a Betyár sem lesz attól sem jobb, sem rosszabb regény, hogy tudjuk: az író magánéleti állapota komoly hatással volt a szövegre. Hamar Péter az egyes levelek, naplórészletek szófordulatait, az azokban elrejtett utalásokat szinte a mélylélektan eszközeivel elemzi, és számos alkalommal arra is rámutat, miként tükröződnek a magánélet fejleményei az akkoriban születő művekben. Abban nem lehetünk biztosak, hogy Mórícra, az emberről alkotott képünk jó irányba változik-e a könyv olvastán, de ez alighanem csak azért van, mert nagy íróink, költőink életét hajlamosak vagyunk a

tankönyvi életrajzok erkölcsi magasságának mércéjével mérni. Pedig hát itt is csak az derül ki, hogy a mégoly jelentős alkotók is olykor vétkező, máskor hibásan döntő, de a boldogságukat/boldogulásukat kereső, gyarló emberek voltak. Csak másokkal ellentétben – a nyilvánosságra hozott naplók, levelek, visszaemlékezések, hivatalos dokumentumok révén – az ő életük gyakran nyitott könyvvé válik, és ez gyakran módosítja a róluk kialakult (kialakított), idealizált képet. Egyet viszont sosem szabad elfelejteni: egy mű nem attól jó, hogy szerzője feddhetetlen erkölcsű, példás életű személyiség volt, hanem a leírtak minősége által. Az igazság megírásától pedig nem kell és nem is szabad félni.

(Hamar Péter: *A debreceni asszony: Magoss Olga és Móríc Zsigmond románca. Modus hodiernus. A nyíregyházi Móríc Zsigmond Kulturális Egyesület könyvsorozata 13. Nyíregyháza, 2023.*)■

„Hatalmas munka, hatalmas szerelem”

Zelenyánszky Balázs

kosárlabda-komentátor, egykor a Pécsi VSK kosárlabdázója

■ Ha már a 80-as évekről szól az *Ez az országunk legjobb csapata...* – *A bajai férfi kosárlabdázás nagy évtizede (1980-1990)* című, párját ritkító mű, akkor talán a korabeli *Kontroll Csoport* zenekar címbeli idézetével lehet a legjobban jellemezni. A sorok között szinte érezni a szerzők, szerkesztők rengeteg belefektetett munkáját, valamint a tárgyhoz fűződő szoros érzelmi viszonyukat. Miután nyilvánvalóan inkább ismeretterjesztő, semmint tudományos

céllal készült a könyv, így azok a semleges szerkesztőktől nem várt, de kosárlabda-szurkolóktól abszolút elfogadható megjegyzések is beleférnek a narrációba, mint a bajnokság „méltányosabb” (értsd: a Bajának kedvezőbb) lebonyolításának számonkérése. Egy bajai csapatról bajaiaknak írott műben ez természetes is. Így aztán ez sem zavaró az olvasásban, hisz a számtalan érdekes információ, adat, sztori folyamatosan viszi előre a könyvet. Olyan mennyiségben, hogy ennél többet 30-40 év távlatából talán nem is lehetett kibányászni a pre-internet korszakból.

Mindez persze nemcsak a bajaiak számára érdekes, hanem minden kosárlabda-rajongó számára, aki valaha is látta játszani a Bajai SK-t, vagy olvasott erről a csapatról. Hiszen ki ne emlékezne a West Balkán előtti időszakban megkergetett játékezőkre, a vonalon álló nézőkre vagy az önfeledten ünneplő játékosokra. Nemcsak Baján, de Pécsen, Kőrmenden, Zalaegerszegen és máshol is megtörténtek ugyanezek. A szerzők nagy érdeme, hogy felkutatták, lejegyzetelték, és közkinccsé tették ezeket az egyébként elhalványuló emlékeket. Ennyi év távlatából még talán *Gorjanác* „Gori” sem bánhatja, hogy minden a papírlapokra került. (*A megjegyzés az 1986-os kupadöntőre utal, ahol Gorjanác Marin az utolsó másodpercekben tiszta ziccerből elhibázott dobása a Bajai SK kupagyőzelmébe került – a szerk.*)

Kosárlabdázói és magyartanári szemmel persze apróbb hibákat lehet találni a tartal-

omban (az alapmozgásnak számító *hármast nyolcast* például így írnám le a félreértés elkerülése végett), de alapvetően nem szorul nyelvi lektorálásra a könyv. Ami viszont még jobbat, feszesebbé tehetné volna az egész művet, az a szerkesztés újragondolása. *„E könyvben nem célunk a bajai kosárlabdázás történetének megírása”* – hangzik el az előszóban, mégis az „őstörténettel” indul a mű, csak aztán tér rá a 80-as évekre. Amikor pedig rátér, sok jegyzőkönyvvel és idézettel illusztrálja a mondanóját, de fényképpel alig. A meglévő képek sem kapcsolódnak mindig a szöveghez, olykor felbukkannak teljesen más témájú, vagy csak évszámában azonos képek, pl. az utánpótlásról.

Pedig érdemes lett volna a rengeteg betűt egy-egy képpel megtörni – nemcsak nyomdatechnikai, tördelési okokból. Ha már ennyi kutatómunkát belefektettek a szerzők, akkor talán fotókból is lehetett volna sokkal több. Szívesen elnézegettem volna még. Persze ez esetben nyilvánvalóan húzni kellett volna a helyenként terjengős szövegből. Egy jó radír vagy egy masszívabb delete-gomb jól jött volna. Akár a szubjektíve a könyv csúcspontjának számító interjúfüzérnél, ahol a csapat körül állók és rokonaik emlékeztek vissza a legendás évekre. Egy-két gyengébb, tartalmában laposabb interjú akár ki is hagyhattak volna, hogy a többi, kétségkívül rendkívül érdekes és rengeteg kulisszatitkot felfedő interjúból akár még több is beférjen, vagy helyet csináljon a fotóknak a nyilvánvaló terjedelmi korlátok miatt. Röviden: a kevesebb néha több.

Ami a szerkesztési alapelveket illeti, először rémülten keresgéltem az elveszített kupadöntőt, amíg rá nem jöttem, hogy a *Kulcsmeccsek* című fejezetben található többed-magával. Utalt rá a szerző, hol lesz, és ott is volt, és jó is volt ilyen hosszú, külön alfejezetet érő terjedelemben foglalkozni vele. Jó ötlet volt, de arra figyelni kellett volna, hogy ne kerüljenek be bizonyos meccsek (a bajnoki elődöntők) duplikálva az 1987/88-as szezonból.

Visszatérve a könyv szubjektíve legérdekesebb részére, az interjúkra: le a kalappal a szerzők előtt, hogy szinte mindenkit, és nemcsak a játékosokat szólaltatták meg abból az időszakból. Rendkívül érdekes

volt szakosztályvezetői, intézői vagy buszvezetői szemszögből megismerni a klub háttérét, és ezekből a sztorikból nemcsak játékosok, hanem emberek is kirajzolódtak. Hogy *Kovács József* egy ösztönös zseni volt, de a taktika nem érdekelt, viszont szeretett ünnepelni; hogy a fia bizony megorrolt, amikor édesapját leváltották, mert nem gép volt, hanem kosárlabdázó és fiú is egyben, és még sorolhatnám. Persze ebben a részben is voltak hullámvölgyek, így sajnos a könyvnek megvolt a maga *Kőszeg Ference*, hogy egy aktuális közéleti balhéra utaljak vissza. Vannak mondatok, amelyek a 80-as években megállják a helyüket, de a 2020-as években nem hangzanak jól, nem „PC-k”. Ezeket a női

kosárlabdáról szóló mondatokat jobb lett volna meghagyni a riporterri magnónak.

Össességében azonban a könyv kiváló olvasmány minden kosárlabda-rajongónak, főleg annak, aki indiánregényeken nőtt fel, hisz ebben is *Hosszú Puska* és társai vitézkednek, akik megérdemlik, hogy hőstetteik örökre fennmaradjanak. (*Horváth Máté – Mayer János – Sipos János – Zalavári László: „Ez az országunk legjobb csapata... A bajai férfi kosárlabdázás nagy évtizede 1980 – 1990. Szerkesztette: Mayer János. Bajai Honpolgár Könyvek, Baja, 2023. A kiadvány megvásárolható a bajai Lira könyvesboltban, a Tourinform irodában és az Ady Endre Városi Könyvtárban.”*)■

2003

RÁBL

SZÍNPAD ÉS ZENEI KÖZÖSSÉG

RÁBL SZÍNPAD ÉS ZENEI KÖZÖSSÉG 2023/2024-es (21.) színházi évad

MŰSORTERV

2023. szeptember 7-8-9. és
14-15-16. csütörtök-péntek-szombat, 19:00

Anders Thomas Jensen: **ÁDÁM ALMÁI**

kamaradráma-vígjáték a
20. éves JUBILEUMUNK ünnepére
Belvárosi Közösségi Ház

2023. október 5-6-7. és
19-20-21. csütörtök-péntek-szombat, 19:00

Szophoklész: **KREÓN/ANTIGONÉ**

kortárs táncjáték a
20. éves JUBILEUMUNK ünnepére
Belvárosi Közösségi Ház

2023. november 9-10-11. és
16-17-18. csütörtök-péntek-szombat, 19:00

Michael Frayn: **MÉG EGYSZER HÁTULRÓL**

kamara vígjáték a
20. éves JUBILEUMUNK ünnepére
Belvárosi Közösségi Ház

2023. november 23-24-25. és
nov. 30., december 1-2.
csütörtök-péntek-szombat, 19:00

MUZSIKUS KONCERT –A LEGJOBB DALLAMOK

élőzenés koncertműsor a
20. éves JUBILEUMUNK ünnepére
Belvárosi Közösségi Ház

2023. december 3. vasárnap, 19:00
20 ÉVES JUBILEUMI ÜNNEPSÉG
közös ünnep és vacsora a társulat tagjai, alkotói és
vendégei részvételével

**A tavaszi évadunk előadásai
még szervezés alatt állnak!**

2024. július 18-21. SZÍNHÁZI SZAKMAI TRÉNING ÉS TÁBOR

szakmai továbbképzés meghívott oktató
segítségével, közösségi program
Szent László ÁMK

A sokoldalú quinoa

Szünder Dezső

■ Igazán nem szokásom olyan ételeket, hozzávalókkal, alapanyagokkal bombázni a kedves Olvasót, melyek természete itthon nem lehetséges, amelyeket messzi földről, isten se tudja, milyen körülmények közt neveltek, szedtek le, hogy a növényvédelemről ne is szóljak. Olykor azonban érdemes és szükséges kivételt tenni, nem árt megbízni a nekünk élelmet adókban, az azokat szabályzóknak, hogy elhiggyük: több ezer km távolságból is kerülhet megbízható eredetű, kifogástalan minőségű étel az asztalunkra.

Sokan nem tudják, pedig a *quinoának* van tisztességes magyar neve is, ez pedig a *rizsparéj*, mégis a külföldi forma terjedt el hazánkban is, így a továbbiakban én is így hivatkozom rá. Egynyári, lágy szárú növény, melynek leginkább magjait fogyasztjuk, de a levele is ehető. Az úgynevezett *álgabonák* közé tartozik, közeli növényteni rokona a hazánkban is termő spenótnak és céklának. Legfőbb termőterületei az Andokban, Peru, Bolívia, Chile és Kolumbia területén vannak. Betakarított magvai gluténmentesek, így napjaink táplálkozásában különösen fontos szerepet kapnak. A quinoa kitűnően felhasználható köretként, remek helyettesítője a rizsnek. Egyetlen élelmiszer sem tartalmazza az önmaga létfenntartásához szükséges alapvető tápanyagokat, a quinoa azonban nagyon közel áll ehhez. Példaként elég talán csak annyit elmondani róla, hogy a szervezetünk által előállítani képtelen kilencféle aminosav mindegyikét tartalmazza, ezáltal teljes értékű fehérjeforrásnak tekinthető.

Elkészítése a rizséhez hasonló: a magokat alaposan át kell mosni egy szűrőben, majd lecsepegtetni. Érdemes kis lyukú szűrőt használni, hogy a jóval apróbb szemek ne bújjanak át a rostán. A mosás után kétszeres mennyiségű vízzel tegyük fel főzni, alacsony lángon kb. 20 percig, amíg az összes folyadékot magába nem szívta. Ízesítsük ízlés szerint sóval, borsal. Köretként minden olyan ételhez felhasználható, amelyhez egyébként rizst fogyasztanánk. Ha főzés előtt megpirítjuk, még intenzívebb ízt érhetünk el. Elkészíthető rizzsel együtt vegyes köretként is.

„Maradékmentő” nyári quinoasaláta

150–200 g quinoát mossunk át alaposan vízben, csepegtessük le. Kétszeres mennyiségű vízben alacsony lángon főz-

zük addig, amíg az összes vizet fel nem szívta. Fedjük le, és hagyjuk langyosra hűlni. Főzés közben ízesítsük sóval, borsal ízlésünk szerint, de törekedjünk arra, hogy a növény magorós aromáját a fűszerekkel ne fedjük el.

Egy nagy serpenyőben hevítsünk olívaolajat, és több részletben süssünk meg benne zöldségeket: szinte bármit, ami otthon van. Cukkinit és padlizsánt apró, falatnyi kockára vágva, a padlizsán után az olajat pótoljuk, mert szereti felszívni. Vágjunk friss sárgarépat karikára, lilahagymát szintén karikára, a bátrabbak 1–2 gerezd fokhagymát is futtathatnak olajon hozzá. Tehetünk hozzá még paprikát – ha van, minél többféle színűt és fajtájút –, paradicsomot gerezdre vágva. A zöldségek sütése közben ne feledkez-

zünk meg azok fűszerezéséről sem. Ha mindennel végeztünk, akkor nem maradt más dolgunk, mint az étel összeállítása: a sült zöldségeket keverjük össze alaposan, majd ízesítsük bőven frissen facsart citromlével. Keverjük át a megpárolt, langyosra hűlt quinoát, majd keverjük hozzá a sült zöldségeket. Vágjunk fel 100–150 g feta sajtot, keverjük a salátába. Pirítsunk meg száraz serpenyőben egy-két maroknyi olajos magvat – diót, mandulát, kesudiót, mogyorót, ami éppen van otthon. Szórjuk a saláta tetejére, locsoljuk meg kicsit extra szűz olívaolajjal, végül díszítsük friss, aprított petrezselyemmel. Főfogásként vagy sült csirke mellé kitűnő választás egy pohár száraz fehérbor társaságában.

Jó étvágyat kívánok!